

VÄLISPOLIITKA JA ARENGUKOOSTÖÖ PROGRAMM 2024–2027

Tulemusvaldkond	VÄLISPOLIITIKA
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse kindlustatus rahvusvahelistes suhetes; heaolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil; Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.
Valdkonna arengukava	Välispoliitika arengukava 2030
Programmi nimi	VÄLISPOLIITKA JA ARENGUKOOSTÖÖ PROGRAMM
Programmi eesmärk	<i>Edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja välis-suhtluse kaudu.</i>
Programmi periood	4 aastat (2024–2027)
Peavastutaja	Välisministeerium
Koostööpartnerid	HTM, JUM, KAM, KLIM, KUM, MEM, MKM, RAM, SIM, SOM, Riigikantselei, Vabariigi President

Sisukord

1. Sissejuhatus	2
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve	3
2.1. Programmi eesmärk.....	3
2.2. Mõõdikud	3
2.3. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve.....	3
3. Perioodi 2024–2027 olulised tegevused	4
4. Hetkeolukorra analüüs (2023).....	5
4.1 Valdkonda mõjutavad tulevikusuundumused.....	5
4.2 Olukorra ülevaade	6
I väljakutse: Venemaa agressioon Ukrainas	6
II väljakutse: Venemaalt lähtuvate riskide maandamine	8
III väljakutse: Üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis	9
IV väljakutse: Demokraatlike riikide sidususe tugevdamine ja toimeruumi kindlustamine	11
V väljakutse: Ekspordi ja investeeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas.....	13
VI väljakutse: Eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa.....	14
4.3. Hinnang senise tegevuse tulemuslikkusele	16
5. Meetmed, tegevused ja teenused.....	17
5.1 MEEDE 1: Eesti välis- ja julgeolekupoliitika	17
5.1.1 Programmi 1. tegevus: Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine	17
5.2 MEEDE 2: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades.....	22

5.2.1 Programmi 2. tegevus: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades	22
5.3 MEEDE 3: juriidilised, konsulaar, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimused	28
5.3.1 Programmi 3. tegevus: juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine.....	28
5.4 MEEDE 4: välismajandus	31
5.4.1 Programmi 4. tegevus: Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse.....	31
5.5 MEEDE 5: arengukoostöö ja humanitaarabi.....	35
5.5.1 Programmi 5. tegevus: arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine	35
6. Programmi juhtimiskorraldus.....	38

1. Sissejuhatus

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eesmärk on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu. Programm on koostatud „Välispoliitika arengukava 2030“ alusel ja selle rakendamiseks ning on kooskõlas valdkondlike arengukavadega ning strateegias „Eesti 2035“ käsitletud tulevikusuundumuste, arenguvajaduste, eesmärkide ja tegevustega.

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi moodustavad viis programmitegevust (Joonis 1):

- Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine;
- Eesti osalus globaalsetes teemades;
- Juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine;
- Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse;
- Arengukoostöö ja humanitaarabi teostamine.

Joonis 1. Välispoliitika ja arengukoostöö programm, meetmed ja programmi tegevused

Programmiga soovitakse mõjutada valdkonna eesmärke:

- Regionaalne julgeoleku tagamine;
- Eesti huvide kaitsmine rahvusvahelistes suhetes;
- Eesti maine ja mõjukuse kasv;
- Eesti ekspordipotentsiaali realiseerimine;
- Eesti stabiilse ja soodsa ärikeskkonna mõju võimendamine;
- Konsulaarteenuste kliendimugavus ja kulutõhusus;
- Välismaal elava eestlaskonna suurem kaasatus;
- Rahvusvaheliste kohustuste täitmine arengukoostöö valdkonnas (0,33% RKTst);
- Arengukoostöö ja humanitaarabi mõju kasv;
- Partnerriikide positiivne areng;

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

2.1. Programmi eesmärk

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eesmärk on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu.

2.2. Mõõdikud

Tabel 1. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi **põhimõõdikud** ja sihttasemed

Mõõdik	Viimane tegelik tase (2022)	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Eesti julgeolek, iseseisvus, sõltumatus, territoriaalne terviklikkus ja põhiseaduslik kord väliste ohtude vastu tagatud <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Eesti tööjõu tootlikkus ¹ ELi keskmisest <i>Allikas: Eurostat;</i>	82,8% (2022) 86,6% (2021)	88%	90%	92%	94%
Eesti julgeolekupoliitiline kuvand rv meedias (positiivseid kajastusi DE, FR, UK ja US meedias ² , skaalal posit,neutr, neg) <i>Allikas: RK SITKE</i>	15% (2022); 7% (2021)	>=10%	>=10%	>=10%	>=10%

2.3. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi viiakse ellu viie meetme kaudu: (1) Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine; (2) Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades; (3) Juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine; (4) Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse; (5) Arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine.

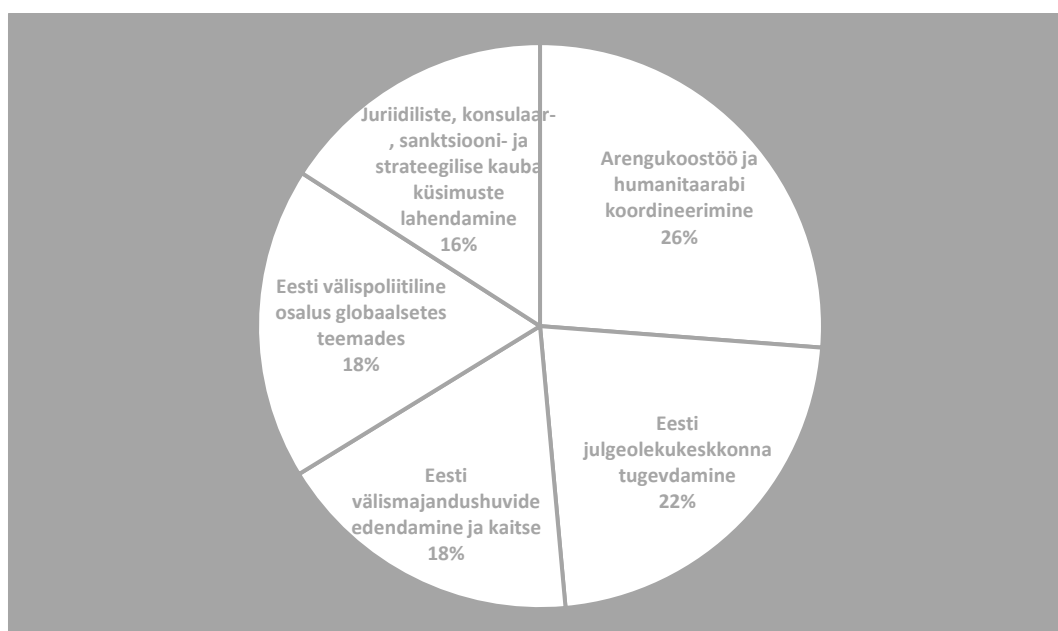
Majanduslik arvestus (Tabel 2) on meetmete järgi jaotatud 2024.aastaks (Joonis 2).

¹ SKP töötaja (*persons employed*) kohta suhtena EL keskmisesse. On „Eesti 2035“ arengukava mõõdik. Allikas *Statistikaamet* (uuendatud andmed 17.07.2023)

² Neutraalseid kajastusi oli 2021.a. 90% ja 2022.a. 83%

Tabel 2. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve (tuhandetes eurodes)

Eelarve jaotus	2023 eelarve	2024 eelarve	muutus	muutus (%)	eelarve		
					2025	2026	2027 ³
Tulud	13 705	13 497	-208	-2%	13 388	4 768	2 000
Kulud (km-ta)	-120 223	-127 524	-7 301	6%	-123 913	-115 496	-113 021
sh amortisatsioon	-5 918	-5 689	229	-4%	-5 689	-5 689	-5 689
sh välistoetused, kaasrahastus	-9 462	-9 420	42	0%	-10 139	-2 568	0
Investeeringud (km-ta)	-6 728	-5 307	1 421	-21%	-2 538	-3 204	-3 004
sh välistoetused, kaasrahastus	-1 000	-1 834	-834	83%	-1 249	-200	0

Joonis 2. 2024. aasta kulude jaotus Välispoliitika ja arengukoostöö programmi meetmete (tegevuste) lõikes (100% = 127 524 tuhat eurot)⁴

3. Perioodi 2024–2027 olulised tegevused

Planeerimisperioodi 2024–2027 olulisemad tegevused on seotud Venemaa agressiooniga Ukrainas ning selle mõjul muutunud julgeoleku olukorraga Euroopas. Toetatakse jätkuvalt Ukraina omariikluse püsimist ning Venemaa isoleerimist rahvusvahelisel tasemel. Arengukoostöös keskendutakse Ukraina taastamise ja ülesehitamise toetamisele. Sõja lõppedes avatakse taas arutelud Euroopa Liidu idapartnerluspoliitika tuleviku osas, ning pärast Rootsi NATO-ga liitumist uuendatakse ka Põhja-Balti regiooni julgeolekukoostööd.

Ida-Euroopa julgeolekukeskkonna ja majandusliku arengu tulevik sõltub Ukraina ülesehitamisest demokraatlikuks, majanduslikult tugevaks õigusriigiks. Abistame Ukrainat Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuse suunas liikumisel nii reformide läbiviimisel kui ka nende kandidatuuri toetamisega diplomaatilisi teid pidi. Koostöös samameelsete riikidega jätkub Venemaa rahvusvaheline

³ Indikatiivsed eelarvemahud, tuginedes planeerimisperioodi kohta ette antud eelarve piirmääradele.

⁴ Seisuga 20. jaan. 2024

diplomaatiline ja majanduslik isoleerimine, tõstes Venemaa jaoks agressiooni hinda. Oluline on olla aktiivne sanktsioonide kujundamisel ning tagada, et Euroopa Liidu tasemel kokku lepitud sanktsioonirežiimi ka liikmesriikides täidetakse. Lisaks tagada, et kuni jätkub Venemaa agressioon Ukrainas, ei nõrgendataks varem kokku lepitud sanktsioonirežiimi. Rahvusvahelise õiguse teemadest jääb päevakorda karistamatuse vastu võitlemine ja kuritegude eest vastutusele võtmine Rahvusvahelises Kriminaalkohtus (ICC) ja teistes koostöömehhanismides.

2023. aasta juulis toimunud Vilniuse tippkohtumisel kiitsid Alliansi riigi- ja valitsusjuhid heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutasid kaitsekulude tõstmise kokkuleppe ning langetasid otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi. NATO näeb üksmeelselt Venemaad, kui liitlaste jaoks peamist ohtu, ning on jäädavalt läinud üle tugevdatud kaitsehoiakule. Liitlased otsustasid üksmeelselt, et Ukraina tulevik on NATO-s ning lepiti kokku sammudes, mis toovad Ukraina NATO liikmelisusele lähemale. Liitlased eemaldasid ka ühe seni kehtinud NATOga liitumise eeltingimuse: Ukraina ei vaja enam liikmelisuse tegevuskava ehk MAPi. Vilniuse tippkohtumisel loodi NATO-Ukraina Nõukogu, kus liitlased ja Ukraina võrdsetena hakkavad regulaarselt arutama olulisi kaitse- ja julgeolekuküsimusi. Tippkohtumise eel otsustas Türgi edasi liikuda Rootsi NATO liikmelisuse ratifitseerimisega. Soome ning Rootsi liitumine NATOga tugevdab meie regiooni julgeolekut.

Arengukoostöö valdkonnas Ukraina arenguvajadused sõja lõppedes suurenevad ning jäävad kõrgeks pikemaks perioodiks, mis tingib Ukraina suunalise ressursi mitmeaastase planeerimise. 4.juulil 2023 liitus Eesti OECD Arengukoostöö Komiteega (DAC). Eesti arengukoostöö projektide puhul juurutatakse OECD DAC-iga koostöös välja töötatud hindamise süsteemi, millega tagatakse Välispoliitika arengukavas 2030 seatud siht suurendada Eesti arengukoostöö kestlikku mõju ja tõhusust. Eesti eesmärk on olla Ukraina ülesehituse küsimustes diplomaatiliselt aktiivne, soovides korraldada Eesti rahvusvahelist Ukraina ülesehituskonverentsi 2025. aastal.

Humanitaarabis jätkame tähelepanu pööramist enim abivajavatele riikidele ja regioonidele ning reageerimine katastroofidele.

Väikese ja avatud majandusega Eestile on väljakutseks suurjõudude konkurentsiga kaasas käiv välismajandusega kaasneva protektsionismi suurenemine, samuti väärtusahelate regioonistumine (*near-shoring vs off-shoring*). Eesti ekspordis on oluline suurendada kõrge lisandväärtusega IKT-kaupade ja -teenuste ekspordi, kus vajalikuks eelduseks on nii ajakohased regulatsioonid, ELi siseturu edukas toimimine kui ka WTO jt rahvusvaheliste organisatsioonide kokkulepetel põhinev majandusruum.

Koostöös EIS-i ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga suurendatakse majandusdiplomaatilist tuge Eesti ettevõtjatele nii lähi- kui ka kaugematel eksporditurgudel. Jätkuvad majandusdiplomaatilised tegevused Abu Dhabi, Singapuri ja Souli saatkondades. Eesti ettevõtete konkurentsivõimet välisurgudel toetavad uued fookusriikide ekspordistrateegiad. Avatakse ettevõtluskeskused ka Lätis, Ühendkuningriigis, USA-s, Saksamaal, Prantsusmaal, Taanis. Suurema tähelepanu saab Eesti ettevõtjate toetamine Ukraina ülesehitusprotsessis osalemisel.

2024–2027. aasta planeerimisperioodil suurendab välisministeerium Eesti potentsiaali võõrsil ning oma tugevate külgede jagamist maailmaga (sh majandusdiplomaatia) ning arengukoostöö võimaluste kasutamist (Strateegia „Eesti 2035“ ning VV tegevuskava 11.mai 2023; Eesti julgeolekupoliitika alused; arengukoostöö ja humanitaarabi strateegia).

4. Hetkeolukorra analüüs (2023)

4.1 Valdconda mõjutavad tulevikusuundumused

Välispoliitika valdkonna kirjeldamisel ning tegevuste kavandamisel on arvestatud „Välispoliitika arengukava 2030“ ja strateegia „Eesti 2035“ järgmiste suundumustega:

- vastuseis euroopalikule väärtusruumile on suurenemas;

- pinged rahvusvahelistes suhetes kasvavad (üleilmastumise mõjud, muutuva iseloomuga konfliktid, jõu kasutamine, radikaliseerumine, terrorism, majanduslik ebavõrdsus ja ebaseaduslik ränne);
- majanduse, innovatsiooni, tehnoloogia, tööstuse jõujooned maailmas on muutumas, esile tõusevad uued piirkonnad;
- läänemaailma rahvastik väheneb ja vananeb, suureneb ränne ning töökohtade mobiilsus;
- globaalne rahvastiku juurdekasv, tarbimise kasv ja piiratud loodusvarade suurem kasutus ning kliimamuutused seavad surve alla keskkonna;
- uute tehnoloogialahenduste ja digitaalse majanduse osakaal suureneb.

4.2 Olukorra ülevaade

2023. aastal jätkus välispoliitikas intensiivne aeg eelkõige 2022. aastal alanud Vene Föderatsiooni sõjalise rünnaku tõttu Ukraina vastu. Kuigi Ameerika Ühendriigid andsid eelhoiatuse, tuli agressioon siiski demokraatlikule maailmale üllatusena. Eestil on mänginud selles protsessis tähtsat rolli, seda nii olukorra tõsiduse kui ka laiemas kontekstis selgitamisel, vastusammude plaanimisel ja nende elluviimisel, liitlaste ja partnerite kaasamisel kui ka Ukraina toetamisel ka sõjatingimustes ühiskonda toetamisel hoidmisel. Ukraina toetamine ja agressiooni peatamine on olnud Eesti välispoliitilise tegevuse keskpunktis.

2023. aasta oktoobris lisandus Iisraeli ja Palestiina (Hamas) konflikt, mille tulemusena on tänaseks Gazas süvenenud ka humanitaarkriis. Aruteludes ÜRO-s valitseb üksmeel humanitaarolukorrale Gazas tuleb kiire lahendus leida.

Eesti välispoliitika ülesanne on aktiivselt kaasa rääkida Vene Föderatsiooni algatatud sõja järgse rahu kujundamisel. Euroopa julgeoleku sõjajärgne alusmüür peab tuginema kuuel elemendil – (1) territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse kesksus; (2) agressiooni võimaluse välistamine; (3) mõjusfääride poliitika eitamine; (4) hallide tsoonide kadumine; (5) Euroopa Liidul ja NATO-l seisva julgeoleku- ja väärtusruumi püsimine ning (6) Venemaa-suhete sõltuvusse seadmine usalduse taastamisest.

Eesti välispoliitika on olnud 2023. aastal tulemusrikas, seda hoolimata julgeolekukeskkonna halvenemisest ja sõjategevuse aktiveerumisest. Uues olukorras on olnud kriitiliste protsesside eeskõnelejaks. Eesti on julgeoleku- ja välispoliitiliselt tegutsenud jõuliselt ja tõhusalt, kasvanud on Eesti väärtuslikkus nii liitlaste kui partnerina.

Välisministeeriumi 2023. aasta tegevusi saab kokku võtta läbi kuue peamise väljakutse. Kirjeldatud on peamisi suundumusi ja tegevusi, vähem tähelepanu on pööratud rutiinsetele tegevustele, nagu näiteks kahepoolsed suhted või igapäevane tegevus rahvusvahelistes organisatsioonides. Need kuus väljakutset on: (1) Venemaa agressioon Ukrainas; (2) Venemaalt lähtuvate riskide maandamine; (3) üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis; (4) Euroopa Liidu ja NATO tulevikuvaade ning selle mõju Eestile; (5) ekspordi ja investeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas; (6) eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa.

I väljakutse: Venemaa agressioon Ukrainas

Venemaa Föderatsiooni 24. veebruaril 2022 alanud laiaulatuslik agressioon Ukraina vastu lõi kõikuma külma sõja järgse Euroopa julgeolekuarhitektuuri ning pani tõsiselt proovile ÜRO hartast lähtuva reeglitel põhineva maailmakorra. Sõda toimub küll piiritletud territooriumil, kuid on globaalse mõõtmega. See määratleb riikide liitlassuhteid, mõjutades oluliselt maailma majandust, tarneahelaid ning ülemaailmset toiduga kindlustatust. Teravneb demokraatliku ja autoritaarse maailma vastasseis, kus kujundatakse maailma toimimismudelit järgnevateks aastakümneteks. Kaalul ei ole ainult Ukraina iseolemise või Euroopa julgeolek, vaid demokraatliku riigijuhtimise ja eluviisi mõjukus ning reeglitel põhinev rahvusvahelise elu korraldus, millest on Teise maailmasõja järgselt juhindutud.

Sõda on nõudnud Eesti diplomaatialt kiiret ja paindlikku tegutsemist, tihedat koordineerimist liitlastega ja kõhklejate kindlameelset veenmist. Välisministeerium kindlustab, et kõikidel Eesti diplomaatidel on ühtne ülevaade Eesti poliitikast Ukraina toetamisel ning agressiooni tõkestamisel. Kesksest juhitud, ühtne ja operatiivselt uuenev infoväli on taganud organisatsiooni efektiivse juhtimise, aidates kaasa Eesti diplomaatia tõhusale toimimisele, aga ka mõjukuse kasvule.

2023. aastal olid jätkuvalt Eesti prioriteetideks aidata Ukrainal sõda võita, lüüa tagasi agressioon ja luua Euroopas uus julgeolekuarhitektuur, mis tugineb vana korra põhimõtetele. Selleks on vaja peatada Venemaa agressioon, toetada Ukrainat rahu taastamisel ja riigi ülesehitamisel ning lõimida Ukraina Euroopa demokraatlike riikide ühendustesse – Euroopa Liitu ja NATO-sse.

2023. aastal sai Eesti esimese Euroopa riigina valmis õigusliku mehhanismi, mis võimaldab kasutada Venemaa külmutatud varasid Ukraina aitamiseks. Tegutsetakse antud mehhanismi võimalikult kiire kasutusele võtmisega ning aktiivselt aidatakse samameelsetel riikidel antud teemaga edasi liikuda. Samuti viiakse ellu tegevusi selle nimel, et Venemaa vallandatud agressioonisõja hinda tõsta ja Venemaad rahvusvahelisel tasandil isoleerida. Samuti jätkub töö rahvusvahelise sanktsioonipoliitika järjekindla tugevdamise nimel.

Agressiooni peatamisel tegutseb Välisministeerium kolmes laiemas tegevussuunas – (1) Ukraina toetamine; (2) Venemaa jaoks agressiooni hinna tõstmine ja (3) Venemaa karistamatu käitumise lõpetamine.

Eesti on Ukraina toetamisel olnud kiire, häälekas ja tõhus. Eesti ühiskond on toetanud Ukrainat poliitiliselt ja majanduslikult, andnud humanitaarabi, sõjavarustust ja sõjalist väljaõpet. Välisministeerium on töötanud sihipäraselt Ukrainale Euroopa Liidu kandidaatriigi staatuse andmise ja Ukrainaga liitumisläbirääkimistega alustamise nimel – see on otsus, milleni liikmesriigid on jõudnud ja mida võib pidada Eesti välispoliitika üheks olulisimaks saavutuseks. Lisaks tuleb kindlustada, et Ukraina liikumine NATO liikmelisuse suunas saaks selgelt määratletud perspektiivi. Ühtlasi tuleb tagada vajalik humanitaarabi ja juba alustatud sõjas kahjustatu taastamisega, keskendudes tsiviilobjektidele.

Agressiooni hinna tõstmisel on kolm peamist tegevussuunda – Venemaa sanktsioneerimine, Venemaa rahvusvaheline isoleerimine ja Venemaa karistamine sõja-, inimsusevastaste- ja agressioonikuritegude eest. Eesmärk on saavutatav kõigi kolme elemendi kombinatsioonis. Sanktsioonid ja muud piiravad meetmed on nõrgendanud Venemaa majandust ning seeläbi ka sõjalist jõudu ning selle taastootmise võimet. Näiteks, Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) *prognoosi* kohaselt Venemaa sisemajanduse koguprodukt (SKP) 2022. aastal kahanes 2,2% (2023 kasvamas 0.3% ning 2024.a. 2.1%)⁵.

Liikmesriikide poolt heakskiidetud sanktsioonipaketid näitavad Euroopa Liidu ühtsust. Eesti on olnud aktiivne sanktsioonipakettidesse ettepanekute tegemisel: Venemaaga viisa lihtsustuslepingu lõpetamine; toornafta ja rafineeritud naftatoodete impordikeeld; krüpto-tehingute lävendi kaotamine; isikute ja üksuste lisamine sanktsiooninimekirja; Vene propagandakanalite keeld; mitmete kaupade ekspordikeelud. On antud suur panus gaasi ning nafta hinnalagede kujunemisse ja oldud nende läbirääkimiste keskmes. Euroopas otsitakse õiguslikke lahendusi, kuidas külmutatud Vene päritolu varasid saaks kasutada Ukraina abistamisel ja üles ehitamisel, mille aruteludes omapoolsete ettepanekutega ka osaletakse

Üheks probleemiks on sanktsioonidest kõrvalehiilimine, samuti järelevalve sanktsioonide rakendamise üle, kus Välisministeerium on olnud aktiivne konkreetsete ettepanekutega, kuidas vajakajäämisi lahendada. Kuigi nafta hinnalae mehhanism ja EL-i embargoid vene toornaftale ning naftatoodetele on riigi tulused vähendanud, teenib Venemaa endiselt nafta müügiga tulu, mis võimaldab sõjapidamist jätkata. Seetõttu on vajalik jätkata EL sanktsioonipakettide tugevdamist ning hoida ära nende nõrgestamist erandite lisamise ja isikute ning üksuste nimekirjast välja arvamise. Agressiooni hinda

⁵ IMF, (prognoos jaanuaris 2023); võrdluseks, et maailma SKP prognoos on 2022.aastaks 3.4%, 2.9% 2023.a. ja 3.1% 2024.a.

tõstab ka Venemaa isoleerimine rahvusvahelisest tegevusest, vähendades Venemaa rolli rahvusvahelistes organisatsioonides.

Kolmas tegevusliin puudutab agressori tegudele õiglase hinnangu andmist. 2022. aastal esitas Eesti koos teiste riikidega taotluse Rahvusvahelise Kriminaalkohtu (ICC) prokuröri algatada Ukrainas toimepandud sõjakuritegude uurimine. 2022. aasta suvest töötab Kriminaalkohtu prokuröri juures neli Eestist lähetatud eksperti. Kuna Ukraina pöördus kiiresti ka rahvusvahelistesse kohtutesse, siis esitati Rahvusvahelisele Kohtule (ICJ) avaldus, et sekkuda Ukraina ja Venemaa vahelisse vaidlusesse, mis puudutab genotsiidikuriteo vältimise ja karistamise konventsiooni täitmist. Samuti esitati taotlus sekkumiseks Ukraina vs Venemaa asjas Euroopa Inimõiguste Kohtus. Nende kohtuasjade edasine menetluskäik on selgumisel ning sisulised arutelud jätkuvad. Hetkel puudub rahvusvaheline õiguslik mehhanism, et menetleda agressioonikuritegu ja tuua kohtu ette Ukraina suhtes agressioonisõja algatanud Venemaa poliitiline ja sõjaline juhtkond. Käivitunud on protsess, milles Eesti on olnud üheks tagant tõukajaks, et luua piirkondade ülene rahvusvaheline eritribunal või muu õiguslik keham, et oleks rahvusvaheline mandaat agressioonile õigusliku hinnangu andmiseks. Esimese sammuna selles suunas toetati ajutise prokuröri kontori avamist Haagis, mis koguks ja talletaks agressioonikuritegude tõendeid.

II väljakutse: Venemaalt lähtuvate riskide maandamine

Ukraina vastase agressiooniga heitis Venemaa avaliku väljakutse ÜRO hartast tulenevale rahvusvahelisel õigusel põhinevale maailmakorrale, rikkudes selle keskmes olevat printsiipi – riigi õigust territoriaalsele puutumatusel ja konfliktide lahendamist rahumeelsete vahenditega. Kuna Vene Föderatsiooni näol on tegemist ÜRO julgeolekunõukogu alalise ja vetoõigust omava liikmega, on tema tegevus rahvusvahelise õiguse jämeda rikkujana eriti küüniline ja selle peatamine ning hukkamõist reeglitel põhineva maailmakorra mõistes äärmiselt oluline. Vaidlustades Ukraina suveräänsuse, soovib Venemaa ühelt poolt taastada Ida-Euroopas mõjusfääride poliitika ja piirata seeläbi oma naabrite isetsustusõigust, teiselt poolt aga nõrgendada demokraatlike riikide kogukonna õigusriigil ja inimõiguste kaitsel põhinevat mõjuvõimu maailmas. Eesti huvides on Venemaa tegevusele vastu astumine, selle mõjude neutraliseerimine ja demokraatliku maailma ning selle väärtusruumi kaitse.

Venemaa mõju ja selle võimalik vähenemine

Üldiselt on Venemaa olnud rahvusvahelistes organisatsioonides mõjukas, seda tingituna Venemaa rahvusvahelisest positsioonist, ÜRO julgeolekunõukogu alalise liikme kohast, aga ka Vene diplomaatia pikaajsetest traditsioonidest ja oskuslikust tegutsemisest. Seetõttu on Venemaa isoleerimine rahvusvahelisel areenil oluliseks hoovaks agressiooni hinna tõstmisel ja Venemaa rahvusvahelise mõjuvõimu vähendamisel. Selles kontekstis on Eesti toetanud erinevaid algatusi ning olnud tihti ka nende eestvedajaks.

Üheks töösuunaks on Venemaa kandidatuuride vastustamine ja võimaluse korral agressori liikmesuse peatamine erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides. Suudetud on ära hoida Venemaa valimine mitmete organisatsioonide juhtorganitesse, sh nendesse, kuhu Venemaa on aastaid kuulunud ja tagasivalituks osutunud. Näiteks, UNICEF-i ja UN Women'i juhtorganid, rahvusvahelise telekommunikatsiooni liidu (ITU) nõukogu, rahvusvahelise tsiviillennunduse organisatsiooni (ICAO) nõukogu. Venemaa peab selliseid samme häirivaks, oma tegevusvabadust piiravaks ja rahvusvahelist renomeed kahjustavaks. Seetõttu peab Venemaa isoleerimine jätkuma koos samameelsete riikidega ja selle kandepind laienema. Suure poliitilise ja diplomaatilise kaaluga on olnud riikide ülekaalukas toetus ÜRO peassamblee Ukrainat toetavatele ja Venemaad hukkamõistvatele resolutsioonidele. Positiivse hääletustulemuse ja poolthälte rohkuse saavutamises on kindlasti olnud roll Eesti diplomaatidel.

Ukraina agressioonile vastuseisu toetamine on näidanud, kuivõrd oluline on samameelsete riikide ühtsus ja koosmeel. Seepärast tuleb töötada selle nimel, et toetajariikide hulgas ei tekiks väsimust, et tähelepanu püsiks agressioonil ja agressori katsed kasutada rahvusvahelisi organisatsioone oma huvides oleks tõkestatud. Koos samameelsete riikidega tuleb leida lahendusi, kuidas tõkestada Venemaa

vastutegevust ja valedel põhineva agressiooni õigustava narratiivi levikut ning mõju ÜRO-s ja OSCEs. ÜRO inimõiguste nõukogu 54. sessioon toimus 2023.aasta septembris-oktoobris. Eesti on kandideerimas Inimõiguste Nõukogu liikmeks aastateks 2026-28.

Vene agressiooni hukkamõistmisel on üheks oluliseks elemendiks kerkinud globaalsete partnerite hõlmamine. Üsna kiirelt selgus, et Venemaa agressiooni Ukrainas käsitlevad riigid erinevalt, eriti need, kes asuvad konfliktist kaugel ja igapäevaselt selle üksikasjadesse ei puutu. Sellest tulenevalt on pööranud Eesti koos teiste demokraatlike riikidega senisest rohkem tähelepanu teistes maailma piirkondades paiknevate riikide veenmisele ja Ukrainas toimuva selgitamisele. Rohkem on korraldatud nendesse piirkondadesse kõrgetasemelisi visiite, toimuvad kahepoolsed kohtumised erinevate globaalsete partnerite esindajatega.

NATO heidutus- ja kaitsehoiaku muutmine

Välisministeerium koos teiste Eesti ametiasutustega keskendub jätkuvalt NATO tugevdatud kaitsehoiaku kontseptsiooni rakendamisele Balti riikides, sealjuures liitlaste veenmisele, et muutused on vajalikud. Peamine töö on toimunud NATO peakorteris Brüsselis, kuid oluline roll on olnud ka Välisministeeriumi ja Kaitseministeeriumi konsultatsioonidel liitlasriikide pealinnades. 2023.a juulis Vilniuse tippkohtumisel kiitsid Alliansi riigi- ja valitsusjuhid heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutasid kaitsekulude tõstmise kokkuleppe ning langetasid otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi.

III väljakutse: Üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis

Üleilmastumise protsessid on aeglustumas: jähnenemas on üleilmne majandus ja kaubandus ning toimumas on regioonistumine; demokraatlike riikide mõjuvõim on vähenemas; tehnoloogia sh tehisintellekti mõju ühiskondlikule käitumisele kui ka julgeolekule.

Maailmas süveneb demokraatiate ja autokraatiate vastasseis. Vastastikusest konkurentsist võib kujuneda kokkupõrge üleilmse mõjuvõimu pärast, mille jõuõlaks on ühe osapoole pidevalt suurenev sõltuvus teisest. Energia-, tehnoloogia-, tööjõu-, majanduse-, tooraine- ja tootesõltuvus võib kombineerudes viia poliitilise sõltuvuseni. Mõjuvõimu suurendamiseks kasutatakse üha rohkem hübriidseid survemeetodeid. See toimub ka uutes ja seni inimtegevuse poolt vähem kasutatud piirkondades nagu Arktika ja Antarktika. Kliimamuutuse ilmingute maandamine on protsess, kus on seni hoolimata ideoloogilistest erimeelsustest suudetud üleilmselt ühisosa leida ja kokkuleppeid saavutada ning maailma liigset polariseerumist ohjeldada.

Kuigi riigid on ÜRO peassambleel Venemaa agressiooni hukkamõistvaid resolutsioone laialdaselt toetanud, on neist sanktsioonide ja piirangutega ühinenud märksa vähem – ca 50 riiki. Venemaa jõuline propaganda, mis lükkab vastutuse sõja puhkemise eest Ameerika Ühendriikidele ja NATO laienemisele, on leidnud kõlapinda globaalsete partnerite seas eriti Aafrikas, aga ka Aasias. Selle levikut soodustavad osades riikides levinud traditsioonilised Ameerika Ühendriikide vastased meeleolud ja kolonialismi pärand. Samas ei toeta paljud neist sõjas tingimata Venemaad, vaid pigem ei soovita pooli valida ja tahetakse lihtsalt kiiret rahu ja probleemi lahendamist.

Eesti diplomaatia suhtleb globaalsete partneritega, et selgitada Vene agressiooni puudutavaid seisukohti ja saada neile toetust. Selleks on pakkunud võimalust nii tippkohtumised kui ka suured rahvusvahelised foorumid nagu näiteks EL-Aafrika tippkohtumine, EL-ASEAN tippkohtumine ja ÜRO kliimamuutuste konverentsid (2023. aastal COP28), kus Eesti on olnud esindatud peaministri või presidendi tasemel. ÜRO Peassamblee (UNGA) toimus 2023.a septembris New Yorgis, kus Eesti delegatsiooni juhtis Vabariigi President ja kus osales ka Välisministeeriumi delegatsioon eesotsas välisministriga. Eesti fookuses oli suhtlemine globaalsete partneritega, Ukraina toetamine ja Venemaa vastutusele võtmine; toimus Ukraina laste teemaline servaüritus ning ÜRO SDG (Sustainable Development Goals) digipäev. Intensiivsemaks on muutunud Eesti diplomaatide kahepoolne suhtlus globaalsete partnerite esindajatega nende riikide pealinnades ja rahvusvahelistes organisatsioonides. Eesti diplomaatialle tähendab see

teatud väljakutset, sest üldjuhul pole Eestil globaalsete partnerite riikides esindusi, puuduvad pikaajalistest suhetest tulenevad kogemused ja detailiteadmised. Samas iga riik vajab erinevat lähenemist ja sõnumite kohaldamist kohalike eripärade ja ajalooa.

Polariseerumine küber- ja digimaailmas

2023. aastal on globaalsel tasandil polariseerumine jätkunud ka küberruumis – autokraatsed riigid on tahtnud kontrolli nii interneti valitsemise kui küberjulgeoleku normide loome juures, ent demokraatlikele riikidele on endiselt oluline mitmeid osapooli kaasav lähenemine ja vabaduste säilimine küberruumis. Eesti küberdiplomaatia (Eesti küberdiplomaatia põhimõtted ja tegevussuunad) on olnud aktiivselt esindatud erinevatel rahvusvahelistel konverentsidel ja kohtumistel, et rõhutada Eesti jaoks olulisi teemasid, tõkestada autokraatsede ideoloogia pealetungi ja Venemaad võimalikult palju isoleerida. OSCE-s kuulub Eesti CBM-14 töögrupp, mille fookuses on era- ja avaliku sektori koostöö küberturvalisuse tagamisel. Lisaks on korraldatud rahvusvahelise õiguse ja küberoperatsioonide teemalisi seminare, mis on saanud positiivse tagasiside aidates seeläbi Eestil jätkuvalt olla küberõiguse vallas üheks sisuloojaks.

Eesti peamine huvi rahvusvahelistes suhetes küberjulgeoleku valdkonnas on stabiilsuse tagamine küberruumis läbi osaluse kahe- ja mitmepoolses koostöös. Selleks teeb Eesti tihendatud koostööd olulisemate liitlastega nii poliitilisel kui ka praktilisel tasandil. Eesti neli prioriteetriiki kahepoolses küberkoostöös on Ameerika Ühendriigid, Prantsusmaa, Saksamaa ja Suurbritannia. Olulisteks Euroopa partnerriikideks kübervaldkonnas on Eesti jaoks veel Holland, Belgia, Poola ja Tšehhi, kellega suheldakse küberteemadel tihedamalt kas kahepoolselt ja/või rahvusvaheliste organisatsioonide ja initsiatiivide raames. Eesti olulised globaalsed partnerid, kes jagavad arusaamu ja põhimõtteid kübervaldkonnas on Austraalia, Kanada ja Uus-Meremaa. Aasias on olulisteks küberjulgeolekupartneriteks Jaapan, Singapur ja Korea Vabariik, kellega toimub aktiivsem suhtlus ja koostöö kas mitmepoolsetes formaatides või kahepoolsete küberkonsultatsioonide raames.

Eesti toetab digiühiskonna globaalset edendamist erinevates rahvusvahelistes formaatides, nt EL digidiplomaatia, ÜRO digikoostööprotsess Global Digital Compact, kus lepatakse kokku digikoostöö printsiipides, OECD-s, kahepoolselt on koostöö tihe Prantsusmaaga Digital Commons initsiatiivi raames. Eesti juhib Euroopa Liidu küberabivõrgustiku EU CyberNet projekti, mis algas 2019 ning kestab kuni 2025 sügiseni. Peamiseks eesmärgiks on toetada EL küberturvalisuse ja küberkuritegevuse arenguprojekte.

Globaalse digikoostöö üheks märksõnaks on kujunemas avatud digiinfrastruktuur (DPI), kusjuures Eesti on kinnistanud end DPI globaalse eestkõnelejana. 2022. aastal liitus Eesti ÜRO *Digital Public Goods Alliance*’ga, mis edendab avatud digi-infrastruktuuri ning mille kaudu levitatakse vabavaralisi korduvkasutatavaid digikomponente. Eestis on selliseks globaalselt levitavaks digilahenduseks näiteks andmevahetuskiht X-tee, mille rakendamist juurutavad eelkõige Eesti ettevõtted ja asutused. Samuti osaleb Eesti G20 India eesistumise ajal väljatöötava digikoostöö mudeli „avatud digiinfrastruktuur“ koostamisel. 2022. aastal laienes Eesti koostöös samameelsetega algatatud GovStack initsiatiiv, mis arendab demokraatlikele printsiipidele vastavaid digikomponente ja toetab nende üleilmset rakendamist, sh Keenias, Egiptuses, Djiboutis. GovStack initsiatiivi raames toetab digikoostööd DG INTPA, aga ka teised doonorid.

Sõltuvuslõksude vältimine ja usaldusväärne ühendatus

Venemaa sõda Ukrainas on suurendanud usaldusväärse ühendatuse (*trusted connectivity*) tähtsust regionaalsel tasandil Kolme mere algatuse kontekstis, sest piiriülene taristu on oluline regionaalse julgeoleku ning majanduskasvu tagamisel. Ühendatus on Eesti väljatöötatud ja edendatav kontseptsioon, mille keskmes oli 2022. aastal Kolme mere algatuse tippkohtumine Riias, 2023. aastal septembris toimus kohtumine Bukarestis. Kolme mere algatuse kohtumise tulemusena sai Ukrainast algatuse partner,

samuti panustas USA 300 miljoni dollariga algatuse investeerimisfondi. Tallinn Digital Summiti 2023. aastal avasid peaminister Kaja Kallas ning Euroopa Komisjoni siseturu volinik. Ühendatuse raamistiku väärtus on selle globaalses mõõtnes, sõltuvust vähendavas iseloomus ja väärtuspõhisuses. Ühendatuse põhimõtteid saab kasutada muuhulgas demokraatlike riikide ühise tööriistakastina Ukraina ülesehitamisel.

Kliima, Arktika ja energeetika

Sõja kõrval ei ole kadunud vajadus lahendada üleilmseid probleeme, sealhulgas kliimamuutusest tingitud, mis on ühtlasi üheks globaalseid partnereid eluliselt huvitavaks valdkonnaks. Kliimadiplomaatia 2023. aasta tipp-sündmust Dubais – ÜRO kliimamuutuste 28. konverentsil (COP28) – juhtis Eesti delegatsiooni peaminister.

2023. aastal on Välisministeerium jätkanud Arktika tegevuskava koostamise koordineerimist, milles on sõnastatud Eesti välispoliitilised eesmärgid ja tegevused Arktikas. Eesti huvi on olla kursis kiiresti muutuva ning meie eluolu otseselt mõjutava piirkonna arengutega ning tagada Eesti polaartheaduste ekspertiisi säilimine ja areng. Eesti on avaldanud soovi saada Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks, kuigi hetkel ei ole Venemaa isoleerimise tingimustes vaatlejate arutamine päevakorral. Nagu Euroopa Liit, tegeleb ka Eesti energiataristu ja -tarne toimepidevuse säilitamise ning taastuvenergiale ülemineku kiirendamisega. Positiivne on Läänemere äärsete riikide koostöö suurenemine, seda eriti meretuuleenergia valdkonnas. Riskiks on võimalus, et Venemaa ühendab Eesti ühepoolselt lahti BRELL⁶ võrgust.

IV väljakutse: Demokraatlike riikide sidususe tugevdamine ja toimeruumi kindlustamine

Eesti välispoliitika keskmes on jätkuvalt Euroopa Liit ja NATO, erisuhe Ameerika Ühendriikidega, aktiivne koostöö Euroopa suurriikidega ning piirkondlik koostegevus Läänemere piirkonnas. Neis raamistikes koordineeritakse ka olulised vastusammud Venemaa agressiooni tõkestamiseks ja Ukraina toetamiseks. Suurema tähenduse on omandanud liikmesriikide ühtsus ja otsustusprotsessi kiirus, mis konflikti süvenedes tugevnes ja kinnistus. Suuremad liitlasriigid on võtnud selgema hoiaku Balti riikide sõjalise kaitse küsimustes, paigutades piirkonda täiendavaid vägesid. Oluliselt on paranenud väljavaated energiajulgeoleku ja -varustatuse osas, kiirenenud rohepööre ja seda kindlustav innovatsioon.

Euroopa Liidu ja NATO tulevikuvaade, mõju Eestile

NATO ja Euroopa Liidu eesmärgistatus, tugevus ja ühtsus on Eesti jaoks esmatähtsad. Vastusena Vene agressioonile on Lääne ühtsus pidanud, Euroopa enesekindlus suurenenud ja transatlantiline side tugevnenud. Eesti ja teiste Venemaaga piirnevate Ida-Euroopa riikide sõna on saanud Euroopa Liidu otsuste tegemisel suurema kaalu. 2023.a. juulis Vilniuse tippkohtumisel kiideti heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutati kaitsekulude tõstmise kokkulepe ning langetati otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi. Soome liitumine NATO-ga 2023. aastal ja Rootsi otsus liituda NATO-ga tugevdab nii Eesti kui Balti regiooni julgeolekut.

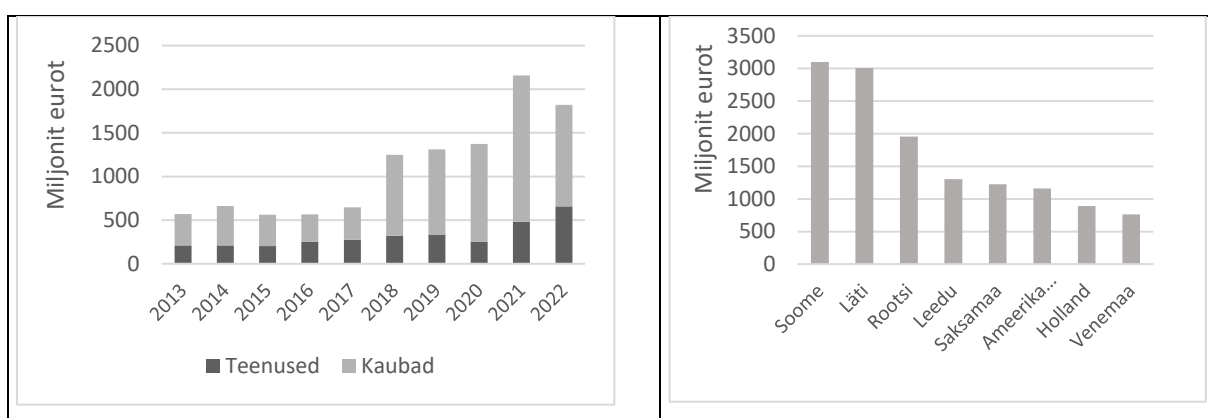
Sõda ei ole täielikult varjutanud Euroopa Liidus muid olulisi teemasid. Positiivne oli Euroopas jõukust ja stabiilsust edendava laienemispoliitika areng, mida Eesti on alati toetanud. Ukraina, Moldova ja Gruusia sammud ELi integratsiooni suunas andsid ühtlasi tõuke Lääne-Balkani riikidele: liitumisläbirääkimised on avatud Albaaniaga ja tingimuslikult ka Põhja-Makedooniaga; Bosnia ja Hertsegoviina said 2022.a. detsembris EL kandidaatriigi staatuse. 2023.aasta juunis kogunes Moldaavias teist korda (esimene kohtumine toimus Prahhas) Euroopa Poliitiline Ühendus (European Political Community), mis tõi kokku 45 Euroopa riigi valitsus- ja riigijuhid.

⁶ BRELL on Eesti, Läti, Leedu, Venemaa ja Valgevene elektrisüsteemide juhtimise alane koostöö

Eesti suhe USAga

Eesti on aktiivselt panustanud USA presidendi Joe Biden'i demokraatia tippkohtumise algatusse ning juhtinud edukalt koos Ühendkuningriigiga „Tehnoloogia demokraatia kaitseks“ gruppi. Kasvanud on USA sõjaline kohalolek Balti riikides, mis näitab pikaajalist pühendumist piirkonna julgeolekule.

Eesti ettevõtetele on jätkuvalt huvi USA turu vastu. Süvenenud on kahepoolne koostöö USA-ga, nii koostöö välisministeeriumite vahel kui agentuuride (USAID ja ESTDEV) vaheline suhtlus. Ettevalmistamisel on agentuuride vaheline *Memorandum of Understanding*. Ameerika Ühendriigid on Eestile üks olulisemaid teaduspartnereid (*teenuste eksport USA-sse*). 2022. aasta novembris ratifitseeris Riigikogu Eesti ja USA teadus- ja tehnoloogiakoostöö kokkuleppe muutmise ja pikendamise protokoll, et edendada Eesti, USA ja Balti piirkonna teadlaste ning teadus- ja arendusasutuste koostööd, sh globaalne terviseohutus, küberturvalisus, tehisintellekt, finantstehnoloogia ja digitaalne valitsemine. Ameerika Ühendriigid olid Eesti kaupade ekspordi partnerriikide hulgas 6. kohal (Joonis 3, parempoolne) 2022.aastal, võrdlusena, et 2021. aastal 3. kohal⁷. 2022. aastal kaupade eksport USAsse kahanes kolmandiku, samas teenuste eksport suurenes kolmandiku, kokkuvõttes eksport USA-sse kahanes 16%⁸ (Joonis 3, vasakpoolne).

Joonis 3. Eesti kaupade ja teenuste eksport USA-sse, 2013-2022 (vasakul); Eesti kaupade eksport riigiti (2022);

Tuumiksuhe Euroopa suurriikidega – Ühendkuningriik, Saksamaa ja Prantsusmaa

Riikidevaheliste suhete tugevuse üks näitajaid on kõrgetasemeliste visiitide tihedus. Tingituna Euroopa muutunud julgeolekuolukorrast on kasvanud huvi Eesti külastamise suhtes.

Ühendkuningriik on Eesti suurima sõjalise kohalolekuga liitlane ning samameelne koostööpartner eri formaatides. Esile saab tõsta kaitsekoostöö ning vastastikuse mõistmise memorandumid sõlmimist tehnoloogiavaldkonnas. Venemaale saatis täiendava heidutussõnumi brittide Eestisse lähetatud ajutine täies varustuses lisalahingugrupp. Tegutsetakse koos partneritena rahvusvahelistes organisatsioonides ja koostöövõrgustikes – 2022.a. lisandus Eesti ja Suurbritannia ühistegevuste loetellu NATO innovatsioonikiirendi DIANA Euroopa peakorterit loomine. Aktiivne koostöö on käivitunud Ühendkuningriigi julgeolekuvaldkonna mõttekodade ning uurimisinstituutidega, mille üheks väljundiks oli koos RUSI-ga (*Royal United Services Institute*) korraldatud julgeolekut ja Venemaa agressiivsust käsitlev kõrgetasemeline seminar.

Vene agressiooni tulemusel on lähenenud Eesti positsioonid, tihenend dialog ning koostöö ka liitlaste Saksamaa ja Prantsusmaaga. Sõda on muutunud oluliselt Saksamaa välispoliitilist diskursust, sealhulgas arusaamu Venemaast ja aastakümneid juurutatud energiasõltuvusest. Eesti vaates on oluline, et Saksamaa otsustas tõsta oma kaitsekulutused 2%-ni SKP-st ja kinnitas jõuliselt oma pühendumust NATO idatiiva tugevdamisele, sealhulgas tugevdatud kaitsehoiaku ja Balti õhutorbe raames. Lisaks

⁷ Statistikaamet Tabel VKK32

⁸ Statistikaamet Tabelid VKK34 (kaubad); VKT43 (teenused)

Julgeolekuvaldkonnale ulatub koostöö rohepöördest (meretuulepargid) ja energiatootmisest tehisintellekti ning digi ja -küberteemadeni.

Prantsusmaa on kandnud juhtivat rolli agressioonile reageerimisel, sanktsioonide kehtestamisel ning Ukraina abistamisel nii majanduslikult kui sõjaliselt. Kohe sõja alguses suurendas Prantsusmaa oma osalust Eestis paiknevas NATO lahingugrupis ja õhutorbes Amaris. Prantsusmaa ja Eesti lähedastel suhetel on suur ühisosa, 2022. aastal said valdkondlikult suuremat tähelepanu kahepoolne kaitsekoostöö, digivälispoliitika, küber- ja rohepöörde elluviimine (tuumaenergeetika).

Piirkondlik koostöö

Suhtlemine Balti ning Põhjala-Balti (NB8) koostöö raames on olnud traditsiooniliselt tihe. Valminud on tulevikukoostöö sõltumatute autorite poolt koostatud Eesti-Soome, Eesti-Rootsi ja Eesti-Läti raportid, mis sisaldavad ülevaadet suhete seisust ja pakuvad uusi ideid koostööks. Eesti-Soome raportit tutvustati 2022.a. kevadel Tallinnas peaministrite kohtumisel, sügisel toimus Helsingis kõrgetasemeline seminar, millel osalesid nii kahe riigi peaministrid ja välisministrid kui ka ettevõtlaste, taristu ja hariduse eest vastutavad ministrid. 2023. aasta mais külastas Eestit riigivisiidi raames Rootsi kuningas, keda saatsid valitsuse esindajatest nii Rootsi välisminister, kaitseminister kui ka rahvusvahelise arengukoostöö ja väliskaubandusminister. Arvukate kõrgetasemeliste visiitide (Vabariigi President, peaminister, välisminister, kaitseminister, teiste valdkondade ministrid) keskmes on olnud lisaks julgeoleku ja Venemaa agressiooni puudutavatele teemadele innovatsioon, energiapoliitika ning haridus- ja teaduskoostöö. Läänemere formaatides õnnestus üsna sõja alguses lõpetada koostöö Venemaaga, sealjuures astus Venemaa ise välja Läänemere maade nõukogust.

Euroopa Liidu Läänemere strateegia mõjutab 80 miljonit inimest ja kaheksat EL-i liikmesriiki (Eesti, Läti, Leedu, Poola, Saksamaa, Taani, Rootsi, Soome), kus tegevuskava alusel tehakse koostööd, et parandada regiooni konkurentsivõimet, luua uusi transpordi- ja energiaühendusi, edendada teadusala koostööd. Välisministeerium on riiklik koordinaator Eesti riigisisiseses tööühendas, kuhu kuuluvad ametite ja teiste ministeeriumite esindajad.

V väljakutse: Ekspordi ja investeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas

Tugevnenud on välisministeeriumi roll ettevõtete partnerina. Korraldatud on mitmeid äriühingute tutvustavaid suurüritusi (näiteks kaks Ukraina ülesehitamisele pühendatud konverentsi ja Aafrika äriseminar), toimunud on ministri ja saadikute kohtumised ning äridelegatsiooniga kõrgetasemelisi visiite. 2023. aasta augustis korraldas Välisministeerium äridiplomaatia päeva, mis tõi kokku Eesti suursaadikud kogu maailmast ning üle 200 ettevõtja erinevatest valdkondadest.

Toetatakse ettevõtete sisenemist eksporditurgudele. Valminud on 19 äridiplomaatia fookusriigile ühised tegevuskavad ja seatud on ühised eesmärgid: Soome, Rootsi, Norra, Taani, Saksamaa, Poola, Prantsusmaa, Holland, Ühendkuningriik, USA, Kanada, Läti, Singapur, Jaapan, Korea, Keenia, India, AÜE, Šveits. Veel suurema tähelepanu saab Ukrainasse laienevate Eesti ettevõtete toetamine. Tegevuskavad aitavad kaasa dubleerimise vähendamisele ja koordineeritud ettevõtete toetamisele prioriteeturgudel.

Fookusriikides annab ekspordi toetamisele uue kvaliteedi Euroopa Liidu taasterahastu vahendite abil. Selleks luuakse fookusriikidele turgudele sisenemise ja sealt investeringute maandamise strateegiad. Lisavahendeid suunatakse välisministeeriumi esinduste äridiplomaatiliste tegevuste toetuseks. Samuti jätkub aukonsulite võrgustiku laiendamine vastavalt äridiplomaatia vajadustele ja eesmärkidele.

2023.a. loodi valitsuskomisjon Eesti majanduse rahvusvahelise konkurentsivõime strateegiliseks tugevdamiseks.

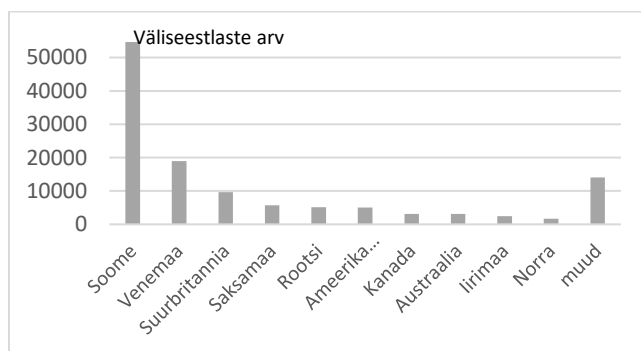
Eesti on taasalustanud kahepoolsete investeringute soodustamise ja kaitse lepingute läbirääkimisi ning uuendanud prioriteetsete sihtriikide tegevuskava, Uute lepingute sõlmimisel võetakse aluseks EL Komisjoni poolt koostatud mudelleping, mis sisaldab muuhulgas ka keskkonna ja kestlikkuse aspekte.

2022. aasta novembris peeti esimene läbirääkimiste voor Kuveidiga. Välisministeerium on saatnud investeringute kaitse lepingute läbirääkimiskutsed reale riikidele, millele on juba positiivselt vastanud – Saudi Araabia, Bahrein ja Omaan. Investeerimismaastiku kujunemist on mõjutanud valminud välisinvesteringute usaldusväärseuse hindamise seadus (jõustumine 01.09.23). Euroopa Liidu välistest riikidest pärit investeringute hindamine tagab Eesti jaoks paremini nii majanduslikku kui üldist julgeolekut.

Riigi võimekus toetada eksportivaid ettevõtteid olulistel välisturgudel on paranenud. Välisministeeriumi, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) vahel on sõlmitud koostööleping, mille alusel on seatud välisministeeriumi ja EISi esindajatele ühised mõõdetavad eesmärgid ja kinnitati tegevuskavad 19 prioriteetlul. Nähakse ette keskendumist kõrgema lisaväärtusega toodete ja teenuste ekspordi toetamisele, et säilitada ja tugevdada ettevõtete konkurentsivõimet. Helsinki ja Ottawa saatkondades on asunud tööle ka majandusdiplomaadid. Välisministeeriumi projektitoetusleping Eesti Kaubandus-Tööstuskojaga aitab paremini korraldada äridelegatsiooniga visiite. Äridiplomaatia instrumentide loomine EL taasterahastu toel on valminud Lõuna-Korea riigistrategia ning avatud Souli saatkond ja ettevõtluskeskus.

VI väljakutse: Eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa

Väljaspool Eestit elav eestlaskond on suurearvuline ja mitmetahuline⁹. See on kujunenud lainetena, mille põhjused ja tõukejõud on olnud erinevad. Ajaloosündmused, parema elujärje otsimine, avastamisrõõm ning seiklushimu on viinud eestlased mitmele poole maailma, kus on siiani säilinud elujõulised kogukonnad. Pärast Euroopa Liitu astumist laienes eestlastele ELi nelja vabaduste seas tööjõu vaba liikumise, mille tulemusena liikus tuhandeid eestlasi tööle teistesse Euroopa Liidu riikidesse. Samuti on üheks välis-diasporaa kasvulavaks olnud väljaspool Eestit õppimine ja kõrghariduse omandamine. Eesti riigi kohustus on toetada oma kodanikke, vajadusel ka esindada ning abistada. 2023. aastal on jätkanud välisministeerium väljaspool Eestit elava eestlaskonna riigipoolse toetamise juhtimist. See on toonud kaasa mitmeid uusi algatusi ja edasiminekuid juba alustatud protsessides. Oluline oli ka 2023. aasta Riigikogu valimistel osalemine (välis-eestlaste osalus oli 11%¹⁰).

Joonis 4. Eestlaste arv välismaal riikide lõikes 2023.a. (riiklik statistika).

⁹ Rahvastikustatistika ekspert Ene-Margit Tiit on hinnanud, et eestlasi elab väljaspool Eestit üle 185 tuhande, mis moodustab 17% eestlaste üldarvust.

¹⁰ Toimunud Riigikogu valimised | Valimised Eestis: Alaliselt välisriigis elavate hääletanute hääletamisest osavõtu protsent: $9090/84\ 318 = 10,8\ \%$

Välisministeeriumi konsulaartöö

Rahvastikuregistri andmetel elab välisriikides 93 700 **valimisõigusega** Eesti kodanikku, tegelik arv on riikliku statistika hinnangul on 124 tuhat (Joonis 4). Riigikogu 2023. aasta valimiste sujuvaks läbiviimiseks välisriikides alustas välisministeerium ettevalmistustega juba 2022. aasta kevadel. Eesti kodanikele tagati võimalus hääletada hääletussedeliga 38 riigis asuvas 40 Eesti välisesinduses ning ühes aukonsulaadis.

Vene agressioon Ukrainas suurendas sõja algusperioodil nõudlust riigi konsulaarabi järele. Teavitus ja inimeste abistamine toimus, suurepärase oli koostöö Lätiga, kes aitas Eesti kodanike kodumaale evakueerimisel. 2023. aastal tehti välisesinduste, välisministeeriumi konsulaarosakonna ja aukonsulite poolt kokku 70 416 konsulaartoimingut (2022.a. 73 499 konsulaartoimingut), mis on 4% vähem kui 2022. aastal. Viisataotlusi menetlevates välisesindustes võeti 2023. aastal vastu 17 057 viisataotlust (2022. a 31 452 viisataotlust), mis on veidi üle poole (54%) 2022. aastal menetletud viisataotlustest. Konsulaarteenuste osutamine ja viisataotluste menetlemine välisesindustes on jätkuvalt mõjutatud Venemaa agressioonist Ukrainas. Venemaa Välisministeeriumi nõudmisel on suletud peakonsulaadi Peterburis ja selle kantselei Pihkvas. Need on esindused, mille Eesti kodanikele teenuste osutamise maht on aastaid olnud välisesinduste esiviisikus koos Helsingi, Moskva ja Londoniga. Otseselt mõjutas sõjategevus Kiievi saatkonna tegevust, kus konsulaartoiminguid tehti väga piiratud mahu.

Üleilmse eestlaskonna toetamine

Jätkub sihipärane töö üleilmse eestlaskonna kaasamisel. 2023.a augustis ilmus järjekordne uudiskiri eestlastele üle maailma. Tähtsündmuseks on kujunenud kaks korda aastas toimuvad elektrooniliselt järelvaadatavad virtuaalfoorumid kõikjal maailmas elavatele eestlastele, kus mõjukad esinejad arutlevad inimeste ja eestluse jaoks olulistel teemadel. Pidevalt areneb portaal *Global Estonian*. Läbi on viidud ulatuslik reklaamikampaania lehelugejate arvu suurendamiseks. Uue ettevõtmisena käivitati kaks välisministeeriumi rahastatavat projektitaotluste voo: omaalgatusprojektid ja praktikastipendiumid eesti noortele üle ilma.

Väliskogukondade külastamine on aidanud seada sisse regulaarsed veebiarutelud USA, Kanada ja Rootsi eesti kogukondadega. Eriline tähelepanu on Soome eestlaskonnal kui suurimal väliskogukonnal, kus on kõrge kodumaale tagasipöördumise potentsiaal. Tagasipöördujatele osutatakse teenust Integratsiooni Sihtasutuse kaudu. Näiteks, 2022.aastal oli Eesti kodanike tagasipöördumine 6981 inimest, peamiselt Soomest ja Venemaalt (Tagasi tulemised (2023)).

Välisministeerium on toetanud ja nõustanud Üleilmset Eesti Noorte võrgustikku. Võrgustik toimib ja sealt tuleb häid ideid. Lisaks on õnnestunud viia üleilmse eestluse teema ja seisukohad avalikku teabesse, milleks on kasutatud esinemisvõimalusi Arvamusfestivalil Keelefoorumil ja lõimumiskonverentsil ning teinud regulaarseid meediakajastuse Eestis ja mitmes väljaspool Eestit ilmuvas eesti väljaandes.

2023. aastal on jätkunud ühtse eesti inforuumi loomine ja arendamine, mis on osutunud väljakutseks seoses info killustatusega. Eesti keele ja meele hoidmisele väliskogukondades on rõhk noorte kaasamisel ning Eesti võimaluste üha laialdasemal tutvustamisel. Lähiajal tähtsustub mälu ja pärandi säilitamise teema: 2024. aastal toimub suure põgenemise 80. aastapäev, samas toimub väliskogukondades põlvkonnvahetus ja aktiivsest tegevusest on taandumas põlvkond, kelle jaoks eestluse hoidmine on olnud oluline ja kes on siiani kogukonda juhtinud.

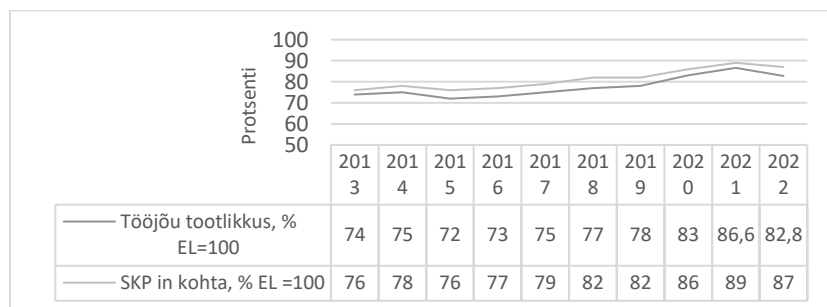
4. 3. Hinnang senise tegevuse tulemuslikkusele

Välispoliitiliselt on peamiseks negatiivseks arenguks regionaalse julgeolekuolukorra ebastabiilne seis, mida tingib jätkuv Venemaa sõjategevus Ukrainas. Regiooni julgeolekule on väljakutseks ka globaalselt pingestuv vastasseis autokraatsete ja demokraatlike riikide vahel, mis nõuab NATO liitlastelt tähelepanu ja ressursside suunamist India ja Vaikse ookeani regiooni.

Positiivsema poole pealt on Eesti elanikkonna NATO-sse kuulumise toetus oktoobris 2023. aastal 79% (mais 78 protsenti)¹¹. Eestlaste seas on see püsinud stabiilsena (jäänud üldjuhul 91-94 protsendi vahele), kuid muudest rahvustest elanike seas on toetus kerkinud 53 protsendini (varem olnud 50 protsendist madalamal tasemel). Samuti on Eesti elanike toetus Euroopa Liidule kõrge – 86% toetab Eesti kuulumist Euroopa Liitu¹² 2022. aastal suurenes Eesti inimeste toetus EL-i kuulumisele¹³. Eesti kuulumist EL-i ei toeta 6%. Ühisraha euro kasutamist toetab 89% Eesti elanikest, mis on läbi aegade suurim toetus.

Eesti oli 2022.aastal küberjulgeoleku indeksi tabelis kolmandal kohal¹⁴ (2021.a. 5.kohal). NCSI küberjulgeoleku indeksi täiendatakse jooksvalt ning tugevamate riikide vahed on indeksi väärtuses väga väikesed.

Majanduslikust vaatenurgast on mitmed riigi majanduslikku konkurentsivõimet iseloomustavad näitajad langustendentsis. 2022. a langes Eesti tööjõu tootlikkus Euroopa Liidu keskmisest näitajast nelja protsendipunkti võrra (82,8 vs 86.6 2021. aastal) (Tabel 1 ja joonis 5)¹⁵, mis viitab Eesti majanduse konkurentsivõime langusele just võrdluses teiste Euroopa Liidu riikidega. Seda kinnitas ka Eurostat'i poolt avaldatud näitaja „SKP elaniku kohta EL-keskmisest“¹⁶, mis oli 89% 2021. aastal ning 87% 2022. aastal (Joonis 5), EL riikide reastuses 17. kohal (üle 100% oli 11 riiki sh Luxembourg, Iirimaa, Taani, Holland).

Joonis 5. Eesti tööjõu tootlikkuse (SKP töötaja kohta), suhe EL keskmisse, 2013-2022; Eesti SKP inimese kohta, suhe EL keskmisse¹⁷.

Muutunud julgeolekupoliitilises olukorras ei ole enam fookuses Eesti esinduste võrgustiku kiire laiendamine, mis on Välispoliitika Arengukava 2030 strateegiliste analüüside aluseks, vaid olemasolevate esinduste töö efektiivistamine. Venemaa jaoks agressiooni hinda suurendav

¹¹ Turu-uuringute AS riigikantselei tellimusel; septembris 2023 (analüüs [saadaval](#))

¹² Turu-uuringute AS riigikantselei tellimusel; detsembris 2022 (analüüs [saadaval](#))

¹³ Allikas: [Tulemusaruanne](#), Tabel 3,

¹⁴ Allikas: [NCSI :: Ranking](#) ([ega.ee](#))

¹⁵ Allikas: Statistikaamet: [Statistika juhtimislauad](#) ; vt ka [Tulemusaruanne](#) Tabel 3

¹⁶ Allikas Eurostat; [Statistics | Eurostat](#) ([europa.eu](#)) ; näitaja „GDP per capita in PPS“ ehk SKP elaniku kohta, arvestades ka riikide elanike ostujõudu; Tabel TEC00114

¹⁷ SKP elaniku kohta (in Purchasing Power Standards (PPS) väljendatuna EL keskmisse (100)

sanktsioonirežiim tõi kaasa Peterburi peakonsulaadi ja selle Pihkva talituse sulgemise ning piirangud Eesti viisade väljastamisele.

5. Meetmed, tegevused ja teenused

5.1 MEEDE 1: Eesti välis- ja julgeolekupoliitika

5.1.1 Programmi 1. tegevus: Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine

Eesmärk: Euro-Atlandi piirkonna julgeoleku kindlustatus ja jagamatus, rahvusvaheliste suhete stabiilsuse toetamine. Tagada rahvusvaheliste suhete stabiilsus toimivate kahe- ja mitmepoolsete suhete ning regionaalsete koostöövormide toel.

Eesti välispoliitika eesmärkideks on reeglitel ja rahvusvahelisel õigusel põhineva maailmakorra säilimine ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse, mis eeldab Eesti välisest tugevusest võimekust juhtida otsustavalt tähelepanu rahvusvahelise õiguse rikkumistele ja rikkumise toimepanija vastutusele. Oluline on hoida NATO valmidust oma liitlasi vajaduse korral sõjaliselt kaitsta ja toetada ning arendada edasi Euroopa koostöiseid julgeolekustruktuure, mille tagatiseks on Euro-Atlandi senise tugeva koostöö ja väärtusruumi elujõulisuse hoidmine ja edendamine ning jagatud väärtustel põhinev ELi ja NATO võimalikult suur sisemine ühtsus.

Tabel 3. Programmi 1. tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Liitlaste kohalolu Eestis 2016. aasta tasemel <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
USA-ga on sisulised kõrgetasemelised kontaktid tagatud 2016. aasta tasemel <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Kollektiivkaitse on NATO strateegilistes dokumentides nimetatud põhiülesandena <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Idapartnerlusriikide ¹⁸ areng–demokraatia ¹⁹ <i>Allikas: Economist Intelligence Unit (EIU)</i>	4,56 ²⁰ (2022) 4,89 (2022)	4,59	4,69	4,79	4,89
Idapartnerlusriikide areng–sõnavabadus ²¹ <i>Allikas: Reporters Without Borders - World Press Freedom index</i>	56,0 (2022)	52	53	54	55
Idapartnerlusriikide areng–korrupsiooni tajumine ²² <i>Allikas: Transparency International - Corruption Perceptions Index</i>	39,3 (2022) 40,5 (2021)	40,50	41,50	42,50	43,50
Võime luua EL-is koalitsioone (positsioon) <i>Allikas: ECFR (EU Coalition Explorer)</i>	14 (2020/21)	<= 12	<= 12	<= 12	<= 12
Eesti suutlikkus kujundada ELi ja NATO välispoliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud

¹⁸ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene

¹⁹ Demokraatia indeks on leitud Idapartnerlus riikide keskmisena. Võrdluseks, et Eestil oli demokraatia indeks sama allika järgi 2022.a. 7,96. Regionaalselt Ida-Euroopas „Democracy Index average“ oli 5,39 ; [Democracy Index 2022](#), lk 27. 2022.a Ida-euroopa riigid on lähenenud „täisdemokraatiale“ “full democracies” (indikaatori väärtus üle 8.00)—Czech Republic (7.97), Slovenia (7.75).

²⁰ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene; 4,89 on ilma Aserbaidžaanita.

²¹ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene;

²² Skaalal 0-100 (0- korrumppeerunud; 100-väga puhas); maailma keskmine olles 43/100. 2022.a. Eesti väärtus 74/100 (positsioon 14/180); 6 riigi keskmine oli 2022.a.39.3 (ilma Aserbaidžaanita 42,6)

Teenused

Teenused aitavad saavutada arengukavas sõnastatud rahvusvahelistes organisatsioonides Eesti huvide kaitsmise ja edendamise ning julgeoleku tagamise seotud eesmärgid.

Huvisid ja eesmärgid realiseerime läbi nelja teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) Eesti välis- ja julgeolekupoliitika kujundamine, transatlantilised suhted; (2) koostöö Euroopa riikidega ning EL üldasjad; (3) koostöö ja laiem rahvusvaheline poliitika Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega; (4) koostöö Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega ning seotud regionaalsete organisatsioonidega.

1. *Eesti välis- ja julgeolekupoliitika kujundamine, transatlantilised suhted* teenuse sihtiks on kindlustada, et NATO kollektiivkaitse mehhanismid ja allianssi sõjaline kohalolu idatiival kindlustaksid piisava heidutuse, et tagada Eesti ning laiemalt kogu Euro-Atlandi piirkonna julgeoleku kindlustatus ja jagamatus.

Tegevuste tasandil on fookus NATO-l ja Euroopa Liidu kaitsekoostööl. Tegevustega toetame NATO avatud uste poliitikat ning NATO ja Euroopa Liidu julgeolekustruktuuride integreeritud ja mittedubleerivat teineteist täiendavat arengut. Kahepoolses koostöös on kesksel kohal koostöö Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia, Prantsusmaa, Saksamaa ning Põhja-Balti riikide ja Poolaga. Teenusega toetatakse strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustame julgeoleku teemal suure välispoliitilise kaaluga ürituste toimumist Eestis ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite rahvusvahelistele üritustele.

2. *Koostöö Euroopa riikidega ning ELi üldasjad* teenuse sihtiks on Euroopa riikidega koostöö edendamine nii kahepoolset kui ka regionaalsetes formaatides ja Euroopa Liidus. Teenusega tagatakse täiendavalt ELi teemade üldkoordinatsiooni välisministeeriumis ning Eesti seisukohtade kujundamine ELi üldasjades, sh laienemispoliitikas, ja Euroopa Liidu suhete kohta teiste Euroopa riikidega sh Ühendkuningriik, Türgi ja Euroopa majanduspiirkonna riigid.

Kahepoolse koostöö arendamisel on fookuses eriti Ühendkuningriik, Saksamaa, Prantsusmaa, Põhjala-Balti riigid ja Poola. Mitmepoolses koostöös on olulised 3B, NB8 ja teised Läänemere koostöö regionaalsed formaadid. ELi laienemispoliitika kujundamise fookuses on Lääne-Balkani regioon, samuti Ukraina, Moldova ja Gruusia ning Türgi-ELi koostöösuhed. Soodustame suure välispoliitilise kaaluga visiitide toimumist Eestisse ning Eesti riigijuhtide visiite Euroopa riikidesse. Samuti aitame kaasa kõrgemate ametnike tasandil konsultatsioonide pidamisele eri valdkondades, Euroopa osakonna poolt eriti kahepoolsetel ja Euroopa Liidu küsimustes. Teenus toetab Eestis toimuvaid kaalukaid rahvusvahelisi diplomaatilisi üritusi ning eestlaste kandideerimist rahvusvaheliste organisatsioonide võtmepositsioonidele ja juba seal töötavate eestlaste senisest suuremat kaasamist. Teenusega toetatakse ka strateegiate koostamist ja uuendamist.

3. *Koostöö ja laiem rahvusvaheline poliitika Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega* teenuse sihtiks on rahvusvahelise koostöö edendamine Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega. Idapartnerlusriikidega tehtava koostöö eesmärgiks on edendada nende riikide demokraatia ja hea valitsemistava edendamist, majanduskoostööd EL-iga, energiajulgeolekut ning inimeste vahelisi kontakte.

Tegevuste fookuses on nii kahepoolne koostöö Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega kui ka nimetatud riikide suunal Eesti välispoliitika kujundamine ja teostamine asjaomastes rv organisatsioonides (ennekõike EL ja NATO). Sellega toetame kaitsekoostööd NATO-s ja EL-is ning ELi Ühtse Välis- ja Julgeoleku poliitika ja naabuspoliitika elluviimist. Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikide suunalise välispoliitika kujundamisel on tähtis koostöö Suurbritanniaga, USA-ga, Saksamaaga, Prantsusmaaga, Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga. Piirkonnaga seotud koostööd tehakse OSCE-s, samuti Balti (B3), Põhja-Balti koostöö (NB8) ning Kolme mere algatuse (3SI) koostöö regionaalsetes formaatides. Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riigid on prioriteetsed koostööpartnerid Hiinale, mis tähtsustab nende riikide rolli Eesti sidusa Hiinasuunalise välispoliitika kujundamisel. Teenusega toetatakse asjaomaste strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustatakse Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikide suure välispoliitilise kaaluga visiite.

4. *Koostöö Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega ning seotud regionaalsete organisatsioonidega* teenuse sihiks on rahvusvahelise koostöö edendamine Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega. Tegevustega edendatakse Eesti koostööd nende regioonide tähtsamate organisatsioonidega (nt ASEAN, ASEM, ASEF, Araabia Liiga, Aafrika Liit, neljapoolne julgeolekudialoog) ning ELi lõunanaabruspoliitika ja regionaalsete välis-strateegiatega elluviimist (nt ELi strateegia koostööks India ja Vaikse ookeani piirkonnas).

Riikidest on fookus Hiinal, Jaapanil, Austraalia, Lõuna-Koreal, Indial, Israelil, Araabia Ühendemiraatidel, Singapuril, Egiptusel ja Keenial. Toetatakse Aasia, Aafrika ja Lähis-Ida suunal välispoliitika kujundamist ja elluviimist EL-is ja NATO-s ning kahepoolsetes koostöös Atlandi-ülese koostöö võtmepartneritega (USA, Kanada ja Suurbritannia). ELi lõunanaabruspoliitika ja Aafrika riikidega tehtava koostöö kujundamisel on kaalukas roll koostööl Prantsusmaa, Saksamaa, Belgia ja Hispaaniaga. Head koostöösuhted Aasia, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega toetavad Eesti välismaajanduse huvisid (ligipääs uutele kasvavatele turgudele, investeringute kaitse tagamine, turismi edendamine) ning aitavad tugevdada valdkondlikku koostööd (energiajulgeolek, ühenduvus, digitemaatika, küberjulgeolek ning Eesti panus arengukoostöösse). Soodustatakse piirkonna riikidest suure välispoliitilise kaaluga visiitide toimumist Eestisse ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite teenusega hõlmatud regiooni. Toetatakse Eesti välis-teenistuse Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega seotud teadmuse korrastamist ja edendamist läbi asjaomaste strateegiatega uuendamise ja koostamise ning läbi koostöö mõttekodade ja ülikoolidega. Samuti jätkame globaalsete partnerite hõlmamist arengukoostöö vahenditega keskendudes fookusriikidele. Oluline on jätkata humanitaarabi andmist kriisipiirkondadele, nii pikaajaliste kriisidega toimetulekuks kui ka katastroofidele vastamiseks.

Planeerimisperioodi tegevused

A. Tegevusfookused Euroopa Liidus

- a) Eesti osaleb aktiivselt ELi aruteludes ELi tulevikusuundumuste üle, samuti ELi laienemise, välispoliitika ning teiste aktuaalsete teemade üle. Peale aktiivse osaluse ELi üldasjade ja välisasjade nõukogu kohtumistel tähendab see Eesti seisukohtade järjepidevat esitamist ja selgitamist kahepoolsete visiitide ja konsultatsioonide ajal. Eesmärgiks on tugevdada koostööd ja leida uusi liitlasi meile olulistel teemadel, samuti suurendada üksteisemõistmist nendega, kellega me kõigis küsimustes samal arvamusel ei ole.
- b) Eesti toetab ELi naabrus- ja laienemispoliitika raames igati demokraatia ja avatud valitsemise reforme idapartnerlusriikides ja Lääne-Balkani riikides. Selles poliitikasuunas on eriti oluline jätkata Ukraina toetamist ühinemisel NATOga ja ELiga, mida rõhutavad ka septembris 2022 avaldatud Kiievi julgeolekukokkuleppe (Kyiv Security Compact) pikaajalised sihid. Aitame igakülgset kaasa Ukraina ühinemise eelduseks olevatele reformidele nii nende läbiviimisel kui ka Ukraina edusammude tutvustamisel teistele liikmesriikidele. Ukraina taastamisel ja riigirahanduse stabiilsuse tagamisel on oluline, et Ukrainale laieneks õigus kasutada kandidaatriikidele mõeldud finantsinstrumente ning järkjärgult toimuks Ukraina lõimine Euroopa Liidu siseturuga. Eesti välispoliitika toetab ka Moldova liikmelisuse püüdlusi.
- c) Aidatakse kaasa ELi poliitika prioriteetide elluviimisele ning Eesti kui konstruktiivse ELi riigi kuvandi hoidmisele üldasjade nõukogus, sh ülemkogu ettevalmistuste käigus, ja valdkondlikes töörühmades, sh ELi laienemise, Lääne-Balkani, ELi-Ühendkuningriigi suhete, ELi-Türgi suhete ja õigusriigi teemal. Osaleme sisuliselt ELi tulevikukonverentsi järelduste ja eri institutsionaalsete ettepanekute arutelus, järgides valitsuse seisukohti. Lääne-Balkani regiooni stabiilsus ja areng on oluline Euroopa kui terviku ja seega ka Eesti seisukohalt. Toetame Lääne-Balkani riikide integratsiooni ELiga, järgides tingimuslikkust

ja rõhutades ELi kandidaatriikide puhul ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga joondumise tähtsust.

B. Kaitsekoostöö NATO ja ELis ning julgeolekupoliitika

- a) NATO tegevussuunal on fookuses 2023. aasta juunis toimunud Vilniuse tippkohtumisel kokku lepitud otsuste täitmine. Toetatakse tegevusi, mis on seotud liitlaste sõjalise kohalolu suurendamisega Eestis. 2023.a. jaanuaris NATO diviisi staabi loomisega saab paremini koordineerida koostööd liitlastega Eesti kaitsmisel. Jätkub läbiv kahepoolne ja rahvusvahelistes formaatides töö, et tasandada Venemaa desinformatsiooni sõja kohta Ukrainas ning hoida liitlastevahelist ühtsust. Välisministeerium koos siseriiklike ja välispartneritega aitab kujundada Lääne ühtset ja koordineeritud strateegilist kommunikatsiooni, et seista vastu Venemaa narratiividele ja väärinfole kolmandates riikides.
- b) Eesti toetab Ukraina liikumist NATO liikmelisuse suunas, mis vastab 2008. aastal Bukarestis NATO tippkohtumistel tehtud otsusele ja 2022. aastal Madridis vastu võetud allianssi uuele strateegilisele kontseptsioonile.
- c) Võtmetähtsusega on värskendada riigisisest riigiteenistujate teadmisi julgeolekupoliitika vallas, sest 2022. aasta jooksul uuendati (NATO strateegiline kontseptsioon) ja koostati (ELi strateegiline kompass) kaks alusdokumenti, mis Eesti julgeolekupoliitika välismõõdet edaspidi strateegiliselt suunavad. Olulise muutusena on suurenemas NATO roll Hiinaga seotud välis- ja julgeolekupoliitika kujundamisel, millega peavad siseriiklikus koordineeritud arvestama kõik allianssi liikmed.
- d) Ukraina sõda on toonud välja Euroopa rahutagamisrahastu meetmete tähtsuse, mis on võimaldanud pärast sõja puhkemist liidu tasemel Ukraina toetamiseks kiiresti ja paindlikult ressursse kasutusele võtta. Rahutagamisrahastu toel on loodud ELi sõjalise abi missioon Ukraina toetuseks (*EU Military Assistance Mission Ukraine ehk EUMAM UA*), millega liikmesriigid annavad oma territooriumil Ukraina sõduritele väljaõpet arvestades Ukraina vajadusi. Eesti pooldab EUMAM UA missiooni loomist ning annab oma osa, et ELi algatusega toetataks juba NATO ja Ühendkuningriigi käivitatud väljaõppemissioone. Tähtis on, et Venemaa agressiivsetele sammude tasandamine oleks püsivalt liidu päevakorras ning püsiks valmidus toetada Ukrainat vastavalt vajadusele nii sõjalise kui ka tsiviilabiga.
- e) Eesti toetab Rootsi kiiret liitumist alliansiga. Pärast Rootsi liitumist NATO-ga integreeritakse senised Balti riikide ja Poola kaitsekoostöö suunad NATO taustsüsteemi.
- f) Eesti töötab aktiivselt selle nimel, et hoida ja tugevdada NATO heidutuse ja kaitsehoiaku eelduseks olevat ühtsust. Eesti strateegiline julgeolekupoliitiline lisahuvi on edendada konstruktiivseid ja koostõiseid suhteid NATO-ELi ja USA-ELi teljel. Välisministeerium toetab igakülgselt ka ELi kaitsekoostöö arendamist.
- g) Eesti nähtavuse hoidmine NATO oivakeskustes. Välisesindustes töötatakse aktiivselt selle nimel, et rahvusvahelistes oivakeskustes ja organisatsioonides töötavat eestlaskonda hoitaks välisesinduse koordineeritud koostööd soodustavas inforuumis. 2023.a. Vilniuses võtsid liitlased vastu kohustuse kulutada kaitsele vähemalt 2% SKP-st. 2023. aastal käivitatud NATO kaitsetehnoloogiate innovatsiooni kiirendi programm (*Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic – DIANA*), mille raames Euroopa peakorter luuakse kahasse Eesti ja Ühendkuningriigiga. Programmiga seoses avatakse Tallinnas kaitsetööstuse suunitlusega iduettevõtete kiirendi. DIANA programmi edukas käivitamine osalevad Eestis lisaks välisministeeriumile ka majandus- ja kommunikatsiooni- ning kaitseministeerium.
- h) Valgevene, Türgi ja Maroko välispoliitilised valikud tähtsustavad ELi ühtse rändepoliitika kujundamisel Eesti seisukohtade esitamise ja kaitsmise vajadust. Rändepoliitikas tuleb peale probleemide humanitaarse mõõtme senisest enam tähelepanu pöörata ka kolmandate poolte tegevusest lähtuvale hübriidsele julgeolekuohule: Valgevenes ebastabiilsuse regionaalsele siirdel kaasaaitamine ja Lähis-Ida humanitaarkatastroofi julgeolekupoliitilise hübriidse mõjutusvahendina kasutamine.

C. Kahepoolse koostöö fookused

- a) Strateegiliselt oluline on hoida tugevaid liitlassuhteid ELi ja NATO riikidega, sealhulgas Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga, Ühendkuningriigi, Ameerika Ühendriikide, Saksamaa ja Prantsusmaaga. Need suhted hõlmavad nii julgeoleku, küberturvalisuse kui ka majanduse mõõdet. Läti, Soome ja Rootsi on valminud sõltumatute raportöride juhtimisel koostatud kahepoolsete suhete tulevikuraportid, mille järeltegevused hõlmavad perioodi 2023–2026. Kahepoolsetes suhetes jätkub 2021. aastal heaks kiidetud strateegiate elluviimine Ühendkuningriigi, Saksamaa, Prantsusmaa ja Poolaga.
- b) Pikaajaline ja keskne Eesti julgeolekut kindlustav välispoliitiline siht on edendada Eesti ja USA mitmekülgset koostööd ning hoida tugevat Atlandi-ülest sidet. Nende eesmärkide saavutamiseks jätkub sihipärane töö Eesti-USA suhete tugevdamise tegevuskava. Eesti jaoks on oluline hoida Euroopa ja USA vahelisi häid partnerlus- ja liitlassuhteid.
- c) Ameerika Ühendriikidel tuleb samal ajal Eesti ja USA suhetes on olnud olulisel kohal USA antav julgeolekuabi, sh *Baltic Security Initiative* raames, mis on aidanud märkimisväärselt kaasa Eesti kaitsevõime arendamisele. Eesti sihtiks on, et oleks *Baltic Security Initiative* jätkuvalt kajastatud ka 2024. aasta riiklikus kaitse-eraldiste seaduses (*National Defense Authorization Act* – NDAA). Ameerika Ühendriikidega tehtavat kahepoolset koostööd ja suhete arendamist toetab ka 2023. aastal valminud uus suursaatkonnahoone Washingtonis.
- d) Euroopa suunal on väga oluline seniste heade kahe- ja mitmepoolsete (ennekõike koostöö NATO) suhete hoidmine Ühendkuningriigiga, arvestades et riik lahkus 2020. aastal EList. Ühendkuningriigi ja ELi tulevaste suhete teemat on vaja operatiivselt kajastada, et kodanikud ja ettevõtted oleksid teadlikud Ühendkuningriigi lahkumisega seotud muudatustest ja enda õigustest. Toimuvad memorandumid „Analüüs ja ettepanekud Eesti ja Ühendkuningriigi suhete arendamiseks“ seatud sihtide ja prioriteetide elluviimiseks tegevused, mille eesmärk on muu hulgas toetada tõendus põhiseimat poliitikakujundamist ja riskide maandamist ELi poliitikas.

D. Regionaalsed formaadid ja regionaalne koostöö

- a) Eesti üldine strateegiline eesmärk suhetes Põhjala ja Balti riikidega on piirkonna sügavam lõimimine kõikides valdkondades ning piirkonna riikide ühtsus rahvusvahelise elu küsimustes. Välisministeerium toetab Eesti jaoks prioriteetset süvendatud julgeoleku- ja kaitsekoostööd Põhjamaade ja Balti riikidega. On vaadatud üle teisi ministeeriume kaasav Eesti ja Põhjala ning Balti riikide suhete edendamise tegevuskava, milles täpsustati Eesti huve ja tegevusi piirkonna sügavamal lõimimisel. Ajakohastatud koostööfookusest lähtutakse kogu programmi planeerimisperioodi vältel. Eesti juhtis 2023. aastal taas Balti koostööd ning alustab 2024. aastal juulis üheaastast Läänemeremaade Nõukogu eesistumist ja 2025. aastal Läänemere strateegia eesistumist. Samuti juhib Eesti 2026. aastal nii Balti kui ka Põhja-Balti koostööd.
- b) Eesti välispoliitiliste ja arengukoostöö eesmärkide täitmiseks on oluline algatada senisest enam ühisprojekte Põhja- ja Baltimaades nii idapartnerluse suunal kui muudes prioriteetsetes valdkondades.
- c) Avatud on Singapuri ja Souli esindus, mis suurendab märgatavalt Eesti kohalolu Kagu-Aasias, piirkonnas, mida seni on ennekõike kaetud Indiast ja Austraaliast. Otsitakse vahendeid Eesti suursaatkonnahoone väljavahetamiseks Tokyos, kuna esinduspind ei vasta igapäevatöö nõuetele. Seega, paraneb Kagu-Aasia Maade Assotsiatsiooni (ASEAN) riikide katmine ning Eesti ettevõtjaid toetavaid äridiplomaatilisi tegevusi alustatakse rahvaarvult neljandas riigis Indoneesias, mis on siiani katmata. ASEANi ühenduses keskendub töö kliima- ning digi- ja küberkoostööle, mille juures on kaalukas roll hiljuti avatud Singapuri esindusel ning algatatud küberdialoogil Indiaga.
- d) Kagu-Aasia ja Indohiina piirkonnas tuleb järgneval perioodil intensiivistada julgeolekupoliitilise olukorra seiret ja analüüsi. Tegemist on piirkonnaga, kus põrkuvad maailma suurjõudude Hiina, USA ja India majanduslikud ja militaarsed huvid ning hiljutise AUKUS' e trilateraalse julgeolekupakti kaasuse kaudu mõjutab regioonis sündiv otseselt häid transatlantilisi koostöösuhteid NATO, mis on Eesti julgeolekule oluliseks garantiiks.

Piirkonnaga seotud tegevuste fookuses on ka USA, India, Austraalia ja Jaapani veetud neljapoolse julgeolekudialoogiga (nn Quadi liitlasblokk) seotud areng. India ja Vaikse ookeani piirkonna laiemat stabiilsust toetab Eesti panusega Euroopa Liidu India ja Vaikse ookeani piirkonna koostööstrateegiasse, tegevustega NATO-s ning kahepoolse koostööga Eestiga samameelse Jaapani, Korea Vabariigiga ja Austraaliaga. Pinevat julgeolekuolukorda arvestades on eriti oluline kahepoolne kaitsetehnoloogiline koostöö Korea Vabariigiga, kelle tarnitud relvastusel on oluline kaal Eesti ning meie lähinaabruse peamiste liitlaste Poola ja Soome sõjalises heidutusvõimes.

Piirkondades, kus Eesti füüsiline esindatus on olnud tagasihoidlik, panustab välisministeerium poliitika kujundamisse ELi Nõukogu Aafrika, Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna ning ELi Nõukogu Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika piirkonna kohtumiste ning teiste valdkondlike tööühmade kohtumiste kaudu.

5.2 MEEDE 2: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades

5.2.1 Programmi 2. tegevus: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades

Eesmärk: Eesti välispoliitiliste huvide edendamine peamistes valdkondlikes arengutes, mis mõjutavad pikaajaliselt nii Eesti kui laiemalt Euro-Atlandi ala majanduslikku arengut ning reeglitepõhise demokraatia ja inimõigusi austava maailmakorra elujõulisust.

Tabel 4. Programmi 2.tegevuse mõõdikud

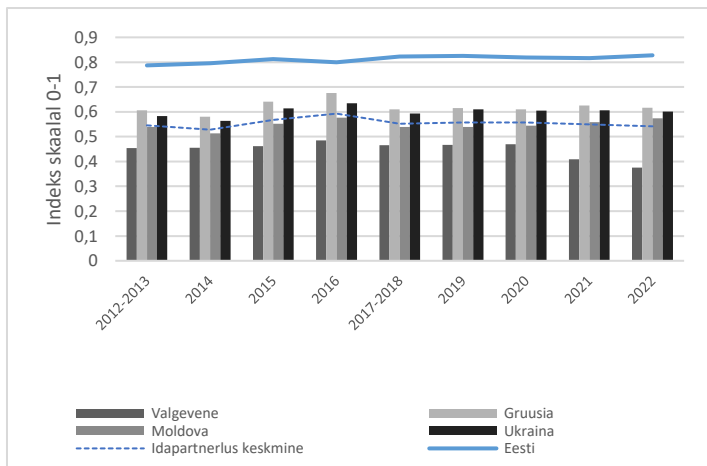
Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Eesti võimekus mõjutada ÜRO, OSCE, OECD ja teiste rv organisatsioonide poliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	Osaliselt tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Inimõiguste indeks ²³ ; vt aegrida riigiti joonisel 6. *On alamindeks Fundamental Rights <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,57 ²⁴ (2022)	0,57	0,57	0,57	0,57
Eesti digiriigi ja ühiskonna kuvand <i>Allikas: IMD</i>	20 (2022) 25 (2021)	<= 25	<= 25	<= 25	<= 25
Kogukonna kaasatusega rahulolu (portaali Global Estonian olulisuse uuring) ²⁵ <i>Allikas: Välisministeerium</i>	59% (2023) ²⁶ 83% (2022)	>= 76%	>= 76%	>= 76%	>= 76%

²³ Inimõiguste indeksi alamindeks „Fundamental rights“ maailma riikide aritmeetiline keskmine. Eestis oli 2022.a. 0.82; Gruusia 0.62; Moldova 0.57; Ukraina 0.60 (3 riigi keskmine 0.60); Valgevene 0.38; 4 riigi keskmine 0,54;

²⁴ Prioriteetsed arenguriigid Ukraina, Moldova, Gruusia

²⁵ Vt Välispoliitika 2022.a. [Tulemusaruanne](#)

²⁶ Global Estonian läbi viidud [uuringu](#) (932 vastajat) küsimuse põhjal „Palun hinnake viie palli skaalal (1-väga oluline; 5-ei oska öelda) vastatud: 12-47-18-7-16), „Kas Teie jaoks on oluline, et väljaspool Eestit elavatele inimestele vajalik info on koondatud veebileheküljele?“

Joonis 6. Eesti ja idapartnerlus riikide inimõiguste indeks (alamindeks: fundamentaalsed õigused), 2012-2022

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärke realiseeritakse peamiselt nelja teenuse kaudu (1) Eesti esindamine ÜROs ja teistes inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud rv organisatsioonides; (2) digi- ja küberdiplomaatia; (3) ühendatuse-, kliima- ja energeetikadiplomaatia; (4) eestlaskonna kaasamine välismaal, kultuuri- ja kodanikudiplomaatia.

1. *Eesti esindamine ÜROs ja teistes inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud rahvusvahelistes organisatsioonides* teenuse sihiks on Eesti välispoliitiliste seisukohtade väljatöötamine ja suhtlemise korraldamine ÜRO-s, OSCE-s ja Euroopa Nõukogus ning teistes valdkondlikes rahvusvahelistes organisatsioonides. Teenuse peafookuses on inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud küsimused. Teenusega toetatakse inimõigusi ja demokraatiat austava reeglitel põhineva maailmakorra püsimist ning globaalset julgeolekut ja rahu. Oluliseks põhimõtteks on rahvusvaheliste organisatsioonide põhitegevusi võimestada diplomaatiliste kompetentsidega, kus Eesti on eestkõneleja, nt küberjulgeolek, e-riik, haridus, demokraatiale ja kodanikuühiskonnale suunatud reformide läbiviimise kogemus ning naiste ja laste õiguste kaitse.
2. *Digi- ja küberdiplomaatia* teenuse sihiks on hoida Eesti kui suunanäitaja ja hinnatud partneri positsiooni küberjulgeoleku ja -diplomaatia teemadel maailmas. Digi- ja küberjulgeoleku teemade eestkõneleja saatuse abil võimestatakse ja toetatakse kõiki teisi Eesti välispoliitika tegevussuundi.
Digi-ja küberdiplomaatia temaatika seostub läbivalt teiste välispoliitika tegevustega. See tähendab, et arendatakse ja tugevdatakse digikoostöö ja küberjulgeoleku algatusi nii kahepoolses koostöös kui ka ELis, NATOs, ÜROs, OSCEs ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides. Digi- ja küberjulgeoleku tegevusi toetatakse NB8 ja B3 regionaalsetes formaatides ning valdkonnal on oluline roll Eesti võtmeliitlastega (Suurbritannia, USA, Saksamaa, Prantsusmaa, Poola ja teised Põhja-Balti riigid) tehtavas kahepoolses koostöös. Eesti kõrge kompetents ja rahvusvaheline kogemus küberjulgeoleku küsimustes edendab Atlandi-ülest julgeolekukoostööd, sh tugi sanktsioonipoliitika jõustamisele. Eesti seisab digitehnoloogiate laialdasema rakendamise eest, et toetada vaba, avatud, koosvõimelise, turvalise ja demokraatliku ühiskonna arengut, sh arengukoostöö, äridiplomaatia, julgeolekupoliitika. Digi- ja küberdiplomaatia tegevus toetab ühtlasi äridiplomaatia digivaldkonna eesmärkide täitmist, milleks on peamiselt Eesti ettevõtete ekspordi suurendamine ja riigi toe pakkumine keerulistel, kuid ettevõtjatele olulistel turgudel; samuti

arengukoostoo eesmärkide saavutamist kestliku arengu toetamisel. IT-teenused ja -tooted (sh küberturvalisus) on Eesti üks eksporditartikleid, mis globaalse konkurentsi tõttu vajab eesrindliku digiriigi kuvandi säilimist.

3. *Ühendatuse, kliima- ja energeetikadiplomaatia* teenuse sihiks on rahvusvahelise koostöö edendamise ja Eesti huvide kaitsmine majandusjulgeolekut, rahvusvaheliste suhete stabiilsust ja kestlikku arengut tagavatel teemadel, hõlmates Eesti ja EL-i ühendatuse arhitektuuri kujundamist, energiajulgeolekut ning kliimamuutuste tõkestamise eelduseks oleva rahvusvahelise konsensuse loomiseks vajalikku diplomaatiat.

Tegevustes on pöhirõhk Kolme mere algatusel ja algatusega seotud investeerimisfondil, EL-i rohepöörde toetamisel, sh Eesti huvide esindamine ELi kliimaaruteludes ning Eesti ja kogu lähiregiooni ühendatuse arhitektuuri konkurentsivõime ja kvaliteedi kindlustamisel. Ühendatusega seotud diplomaatia hõlmab rahvusvaheliste standardite teemalisi arutelusid, taristu elektrifitseerimise ja digitaliseerimise suundumuse taustal, ning riikide koostöös tehtavaid regionaalseid suurinvesteeringuid, mis toetavad Eesti ja Euroopa energiajulgeolekut ja transpordihendusi. Teenusega seotud välispoliitika kujundamisel on tähtis kahepoolne koostöö Suurbritanniaga, USA-ga, Saksamaaga, Prantsusmaaga, Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga ning koostöö NB8 regionaalses formaadis. Ühendatuse, kliima- ja energeetikadiplomaatial on tähtsustav roll EL-i naabus- ja välismajanduspoliitika kujundamisel, sh majanduskoostöö India ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega, otsene EL-i majanduskoostöine panus ja arengukoostöö Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida regioonis ja idapartnerlusriikides. Pingestunud julgeolekuolukord on suurendanud ühendatuse ja energiajulgeoleku temaatika tähtsust NATO-s ja ELi ÜVJP kujundamise aruteludes, sh ELi ja alliansi majandusjulgeoleku tagamine Venemaa ja Hiina suhtes. Teenusega toetatakse vastavate strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustatakse suure välispoliitilise kaaluga ürituste toimumist Eestis ning Eesti riigijuhtide ja ametnike visiite valdkonna kaalukatele rahvusvahelistele üritustele.

4. *Eestlaskonna kaasamine välismaal, kultuuri- ja kodanikudiplomaatia* teenuse sihiks on tagada tugev side välismaal elava eestlaskonnaga ning välismaal elavate rahvaskaaslaste osalemine Eesti ühiskonnaelus ja selle arengus. Koostöös siseriiklike partneritega (KuM, SiM, HTM, Integratsiooni Sihtasutus) toetatakse tagasipöördumist ning Eesti kultuuri tutvustamist välismaal. Koostöös Kultuuriministeeriumi ja Integratsiooni Sihtasutusega ilmub üleilmne uudiskiri Global Estonian. Korraldatakse ka üleilmse eestluse virtuaalfoorumeid (detsembris 2023). Global Estonian 2023.a läbi viidud kasutajauuringu põhjal ligi 80% välismaal elavatest eestlastest tunnevad Eestis toimuva kohta huvi, samas Global Estonian poolt pakutava sisuga olid rahul või ei osanud öelda 91% vastanutest vastates küsimusele „Kas portaalist on leitud informatsioon, mida kasutajad on vajanud või soovinud?“

Eestlaskonna kaasamist toetatakse koostöös partneritega väliseesti kogukonna inforuumi edendamisega, eestikeelse hariduse ja keeleõppe kättesaadavuse toetamisega, väliseesti kultuuripärandi säilitamisega, Eesti kultuuri hoidmise ja tutvustamisega ning rahvaskaaslaste usulise teenimise toetamisega. Toetame koostöös siseriiklike partneritega tagasipöördumist ja Eestis (taas)kohanemist toetavaid teenuseid. Soodustatakse rahvaskaaslaste ja Eesti sõprade kaasamist rahvadiplomaatilistesse tegevustesse, millega võimestatakse majandusdiplomaatilisi tegevusi ning Eesti tuntuse ja hea maine tugevdamist.

Planeerimisperioodi tegevused

ÜRO ja teised rahvusvahelised organisatsioonid

Pärast Ukraina sõda suunab Eesti ja meiega samameelsete riikide välispoliitikat rahvusvahelistes organisatsioonides siht Venemaa mitmepoolsetes koostööformaatides isoleerida. Tegevus lähtub märtsis 2022 ELi välisasjade nõukogus heaks kiidetud põhimõtetest ning augustis 2022 valitsuses kinnitatud prioriteetidest Venemaa isoleerimisel multilateraalsel areenil. Praktikas tähendab see tegevust, mille eesmärk on saavutada hukkamõist Venemaa tegevusele rahvusvahelistes

organisatsioonides, Ukraina algatuste ja seisukohtade toetamine ning võimalusel Venemaa liikmelisuse peatamine. Eriti oluline on rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil saavutada ühine hukkamõist Ukraina alade annekteerimisele ja tagada Ukraina oblastite Venemaa Föderatsiooni koosseisu inkorporeerimiseks läbiviidud referendumite õigustühiseks kuulutamine.

Arengukoostöö ja välismajanduse suundade sidumisel on oluline jätkata seniseid suuri koostööprojekte rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil (nt ühtse liidese põhise väliskaubandusinformatsiooni vahetamise edendamine koostöös ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsiga (UNCTAD). Samuti on seni rakendamata potentsiaal koostöö Rahvusvahelise Kaubanduskeskusega (ITC), mida on järgneval planeerimisperioodil kavas edasi arendada.

Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata inimõiguste ja demokraatiaga seotud teemadele. 2021. aastal võeti vastu inimõigusdiplomaatia alused ja tegevuskava, mis on määratlenud Eesti inimõiguste alased prioriteedid, tegevused ja eesmärgid välissuhtluses. Järgnevatel aastatel saab olema olulisel kohal Eesti kandideerimine Inimõiguste Nõukogu liikmeks aastateks 2026–2028. Samuti jätkab Eesti aktiivselt tegevusi inimõiguste kaitsel osana ELi ühisest välis- ja julgeolekupoliitikast eri rahvusvaheliste organisatsioonide raames nagu ÜRO, samuti NB8 formaadis, inimõigussaadikute formaadis ning eri temaatilistes koalitsioonides. Koalitsioonidest on olulisemal kohal nt Internetivabaduse ja Meediavabaduse koalitsioon, mille juhtgruppidesse Eesti kuulub. Eesti panustab aktiivselt USA demokraatiate tippkohtumisega seotud algatusse ja jätkab aktiivset tegevust naiste õiguste ning põlisrahvaste teemal (sh seoses põliskeelte kümnendiga 2022–2032). Olulisel kohal on Eesti jaoks digivõimalused inimõiguste kaitsel. 2021.aastal võeti vastu ka naiste rahu ja julgeoleku riiklik tegevuskava 2020–2025, mille kohaselt tuleb aktiivsemalt tegeleva hakata valdkonna arenguga, sh Eesti siselselt.

Regionaalsed formaadid ja regionaalne koostöö

Puhta keskkonna tagamiseks ning kliimamuutustega kohanemiseks on oluline Põhjamaade, samameelsete ELi riikide ning USA ja Ühendkuningriigiga tehtav regionaalne keskkonnakoostöö. Erilist tähelepanu väärib Läänemere puhtus. Eesti huvides on koos Põhja-Balti regiooni riikidega leida võimalusi keskkonna- ja kliimakoostööks, kasutades regionaalseid formaate, nagu Läänemere merekeskkonna kaitse komisjon (HELCOM), ja koostööprojekte. Regionaalne koostöö toetab ja võimendab Eesti panust Euroopa Liidu pikaajalisse eesmärki jõuda 2050. aastaks kliimanetraalse majanduseni. Selle saavutamiseks astutakse pikki samme, viies ellu Euroopa Komisjoni 2019.–2024. aasta rohemajanduse strateegilist prioriteeti (*European Green Deal*). Aktiivselt võetakse osa regionaalsete keskkonnaalaste suurprojektide tõukamisest, nii kahepoolse koostöö kui ka ELi kaudu. Rohemajanduse sektor pakub suure lisandväärtusega ekspordipotentsiaali ka uuendusmeelsetele Eesti ettevõtetele. Peale keskkonnahoiu ja majandusarengu on kliimaküsimustel otsene mõju ka üldisele julgeolekuolukorrale ja rahvusvaheliste suhete stabiilsusele. Näiteks pikaajalises vaates on eeldatav, et valdav osa oodatavast Euroopa Liitu mõjutavast rändevoost on seotud just kliimapagulastega²⁷.

Digi- ja küberdiplomaatia

Küberdiplomaatia valdkonnas kindlustame ja tugevdame Eesti kui valdkonna eestkõneleja mainet ning toetame rahvusvahelise küberjulgeoleku võime kasvatamist, sealhulgas teeme koostööd Eesti peamiste liitlastega. Ukraina sõda on näidanud Venemaalt lähtuvate küberrünnakute ohtu, aga teisalt ka muutuva tehnoloogilise maastiku tähtsust kogu sõjategevuses, mis hõlmab näiteks hargmaiste suurte tehnoloogiaettevõtete rolli Ukraina riigiaparaadi ja ühiskonna toimenõtkuse säilitamisel ning riiklikult oluliste andmete talletamist ja kättesaadavust sõjaolukorras. Nende järeldemitega ning kogemuste rakendamise ja mõtestamisega tegeleb Eesti digi- ja küberdiplomaatia eeldatavalt kogu tulevase planeerimisperioodi jooksul. Suurjõudude konkurents tehnoloogiliste standardite seadmisel annab eriti suure kaalu Eesti huvide esindamisele ja tutvustamisele rahvusvahelistes kehamites, ennekõike ITU-s

²⁷ [Institute for Economics and Peace – Analysing peace and quantifying its economic value; Peace Research, Presentations & Resources Free to Download \(visionofhumanity.org\)](https://www.visionofhumanity.org/)

(*International Telecommunication Union*), ÜRO-s Eesti tehnoloogiliste küsimuste esindaja (*tech envoy*) ning teistes regionaalsetes koostööformaadides.

Eesti osaleb rahvusvahelise õiguse ja normide rakendamise aruteludes ÜRO 1. komitees, kus jälgitakse, et rahvusvahelist õigust rakendataks ka küberruumis. Lisaks osaleb Eesti ÜRO 3. komitee raames uue küberkuritegevuse konventsiooni väljatöötamises ning tegeleb nii küberjulgeoleku alase teadmiste suurendamise (*cyber capacity building*) ja vastavate arengukoostöö küsimustega kolmandates riikides. Oluline on edukalt edasi viia planeerimisperioodil toimuv EU CyberNeti projekt, mille peavastutaja Eesti on. 2019.aastal loodi EU CyberNeti projektiga (kestusega 6 aastat) eesmärgiga luua ELi-ülene küberturbe ekspertide võrgustik, arendada küberturbe koordineerimise tehnilist platvormi, pakkuda asjaomaseid koolitusi ja ekspertide võrgustumise üritusi ning ehitada üles sõlmpunkt ELi-üleseks küberkaitse ekspertide võrgustumiseks. Juunis 2023 toimus juba kuues koolitus-kursus EU CyberNet-i raames, sel korral EL delegatsioonidele Aasia-Vaikese ookeani piirkonnas.

2023. aasta juunis toimus neljas rahvusvaheline küberdiplomaatia suvekool nii diplomaatidele, kes kujundavad küber-välispoliitikat, kui ka riigiametnikele. Suvekoolist on kujunenud tunnustatud valdkondlik üritus, mille korraldamist²⁸ välisministeerium jätkab vastavalt võimalustele.

Ukraina suunal on Eesti koostöös liitlastega algatanud nn Tallinna mehhanismi milles osalevad lisaks Ukrainale kümme doonorriiki ja kaks vaatlejat (NATO ja EL). Tegemist on süsteemiga, mis võimendab doonorriikide kübertoetust Ukrainale tsiviilvaldkonnas. Tallinna mehhanism eksisteerib paralleelselt Ukraina abi kontaktgrupi (nn Ramsteini) formaadis ka IT-koalitsiooniga, mida kaasjuhivad Eesti ja Luksemburg. IT-koalitsiooni eesmärk on toetada Ukraina relvajõududele turvalise ning NATO standarditele vastava IKT-taristu loomist.

Kliima- ja taristudiplomaatia

Kliimatemaatika on tähtis nii rahvusvaheliselt kui ka Euroopa Liidus, näiteks rohepööre on üks kuuest Euroopa Komisjoni strateegilisest prioriteedist aastatel 2019–2024. EL on seadnud kliimamuutustega võitlemiseks ambitsioonikad eesmärgid. Euroopa Komisjon kinnitas 2019. aasta detsembris kõiki eluvaldkondi haarava roheline kokkuleppe (rohelepe kava) jõuda aastaks 2050 kliimanetraalsuseni, s.o kasvuhoonegaaside puhta nullheiteni. ELi-ülene eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside paiskamist keskkonda 2030. aastaks 55% varasema 40% asemel. Euroopa Komisjon pakkunud välja esialgse tegevuskava (*Fit for 55*). Liikmesriikide vahelised arutelud tegevuskava elluviimisel tähendab ülesandeid ja lisatööd ka Eesti välisteenistusele.

Kliimatemaatikas Eesti seisukohtade esitamisel ja kaitsmisel ELi institutsioonides on oluline hea riigisisene koordinatsioon. Välisministeerium suurendab nii peamajas kui tähtsamates välisesindustes (Põhjamaad, kellelt on Eestil antud valdkonnas palju õppida) kliimadiplomaatilist võimekust. Peamajja on loodud kliimadiplomaatia eriesindaja ametikoht, loodud on kliimatemaatikaga tegelev üksus ning valminud on valdkonna arengusihte analüüsiv ja määratlev tegevuskava.

Koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooni- ja Kliimaministeeriumiga esindatakse Eestit ühendatuse, kliima ja energeetikaga seotud EL-i aruteludes, sh tegevusplaani REPowerEU teemal, et kiirelt ja solidaarsust säilitades vähendada EL-i sõltuvust Venemaalt imporditavatest fossiilsetest kütustest. Esialgne eesmärk on loobuda hiljemalt 2030. aastaks täielikult Venemaa gaasi impordist liidus. Edukas rohe- ja digipööre Eestis toetab hästi Eesti rahvusvahelist kuvandit, mis on üks meie kliimadiplomaatia eesmärgi. Suurendatakse koolituste abil diplomaatide pädevust.

Kesksel kohal on riigi energiataristu ja -tarne toimepidevuse säilitamine. Kuna energiatarneid võidakse rakendada välis- ja julgeolekupoliitilise mõjutusvahendina, siis on tähtsad algatused, mille eesmärk on suurendada Eesti lähiregiooni energia autonoomiat ja varustuskindlust. Nende hulgas on Kolme mere algatuse investeerimisfondi raames tehtavad taristu investeeringud, usaldusväärse ühendatuse (*trusted*

²⁸ 2023.a. olid korraldajad EL RV Partnerluse Peadirektoraat (INTPA), Välisministeerium, E-riigi Akadeemia; Eesti RV Arengukoostöö keskus ESTDEV;

connectivity) raamistiku toetatava turvalise tarkvõrgu edendamine, mis võimaldab olemasolevaid energiaressursse paindlikult jagada, ning koos riigisiseste partneritega Eesti lähiregiooni suurte roheenergia investeeringute (nt Läänemere tuulepargid, Balti energiaturu integreerimisplaan (BEMIP), elektrivõrkude sünkroniseerimine Mandri-Euroopa sagedusalaga) eduka valmimise tagamine.

Eesti on huvitatud *Trusted Connectivity* raamistiku ja usaldusväärse ühendatuse põhimõtete juurutamisest nii EL-is kui ka mujal maailmas, sh EL-i *Global Gateway*, USA *Build Back Better World*'i, kolme mere algatuse, UK *Network of Liberty*, OECD ja *Blue Dot Network*i kaudu. Nõnda meelitatakse investeeringuid kvaliteetse ja kestliku nii füüsilise kui digitaalse taristu rajamiseks. Seeläbi tõuseb nii Euroopa kui ka teiste demokraatiate konkurentsivõime kõrge lisandväärtusega sektorites, Euroopa võimekus kujundada tehnoloogiastandardeid ja Euroopa Liidu maine partnerina kolmandatele riikidele kindlustades demokraatiate geopoliitilist positsiooni.

Eestlaskond võõrsil

Selleks et koordineerida kodanikudiplomaatiat, väliseesti kogukonna kaasamist ja konsulaarteenuste arendamist klientide jaoks mugavaks, on koostatud „Üleilmse eestluse tegevuskava“ (välisministeerium, kultuuriministeerium, siseministeerium, haridus- ja teadusministeerium). Keskendatakse muuhulgas tegevustele, mis toetavad Eestisse tagasipöördumist, väliseesti kultuuriseltside tegevust, Eesti identiteedi hoidmist ning ärisaadikute võrgu edendamist. Tegevuskava on mõeldud edendada ministeeriumide vahelist horisontaalset koostööd valdkonna ühisel arendamisel. Iga ministeeriumi rahalist panust väliseesti kogukonna toetamisel kajastatakse asjakohase tulemusvaldkonnaga seotud tegevuspõhise riigieelarve programmides. Välisministeerium on väliseesti kogukonna kaasamist ja kultuuridiplomaatiat kajastamas alates 2023–2026 planeerimisperiodist eraldi teenusena ning arengukava tasemel „Välispoliitika arengukava 2030“ III sambas. Kultuuriministeerium eristab diasporaale suunatud tegevused eraldi meetmena alates planeerimisperiodist 2023–2026 ning väliseesti kogukonna kaasamise pikaajalised sihid on esitatud „Sidusa Eesti arengukavas 2021–2030“.

Perioodil 2024–2027 keskendatakse sellele, et osutada teenuseid kliendile mugaval ning riigile tõhusal moel, edendada reisiinfo ja operatiivse riskikommunikatsiooni edastamist ning panustada Eesti väliskogukonna sidustamisse Eestiga ning kodanikudiplomaatiasse.

Tegevuste tasandil riigisiseste partneritega koostöö koordineerimiseks väliskogukonna toel ellu kutsutud „Üleilmse eestluse tegevuskava“ on koostatud, pidades silmas kolme peamist suunda:

1. Eesti identiteedi tugevdamine ja edendamine välismaal

Tegevussuuna sihtideks on väliseesti kogukonna inforuumi edendamine, eestikeelse hariduse ja keeleõppe kättesaadavuse toetamine, väliseesti kultuuripärandi säilitamine, Eesti kultuuri hoidmine ja tutvustamine ning rahvuskaaslaste usulise teenimise toetamine. Eriti oluline on hoida kultuurilist sidet ja eesti keele oskust just noorte seas, sh nende seas, kes õppetöö ja karjääri edenedes iga paari aasta tagant elukohaks olevat riiki vahetavad.

Välisministeerium toetab inforuumi korrastamist ja parendamist nii olemasolevate sisse töötanud infokanalite (nt välikogukondade väljaanded, saatkonna kodulehed, sotsiaalmeediakanalid, infokirjad) kui ka uute formaatide kaudu, näiteks uus iganädalane väliseesti kogukonnale mõeldud raadiosaade ERR's, äridiplomaatilise orientatsiooniga globaalsete eestlaste LinkedIni grupp ning väliskogukonnale mõeldud regulaarselt toimuv virtuaalfoorum. Oluline on hoida diasporaale ja eesti sõpradele mõeldud inforuumi ühtse ja lihtsalt hoomatavana.

Jätkatakse Eesti kultuuriürituste, sealhulgas ESTO traditsiooni toetamist, tegeletakse välismaal asuvate kõrgete riigitegelaste matmispaikade kindlakstegemise ja hooldamisega ning panustatakse ühtekuuluvustunde edendamisse rahvuskaaslaste ja Eesti püsielanike vahel.

2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonnaellu ja arengusse, koostöö edendamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine

Kogukonna kaasatuse ja rahvadiplomaatia edendamiseks plaanime ametkondade ülese panusena senisest süsteemsemalt ja regulaarsemalt kaasata motiveeritud rahvuskaaslast ja Eesti sõpru. See eeldab rahvadiplomaatia saadikute võrgustiku loomist ning rahvadiplomaatia saadikute tunnustamist ja kaasamist esindustes toimuvate regulaarsete ürituste ja Eestis toimuvate väliseesti kogukonna kokkutulekute kaudu. Kogukonna kaasamine esindustes eeldab välisesinduste võrgustiku laiendamist ja seni avatud saatkondade käsutuses oleva kinnisvara ajakohastamist. Tegevustest on plaanis korraldada regulaarseid üleilmseid eestluse foorumeid, edendada diasporaakoostööd teiste riikidega, luua stipendium noortele praktikaprogrammiks Eestis ning töötada välja programm, et toetada väliskogukonna elujõulisust ja sidet Eestiga.

Seni on rakendamata väliskogukondade potentsiaal Eestile. Maailma eri piirkondades on palju edukaid ja motiveeritud eestlast, kes saaksid sisukalt toetada Eesti arengut. Tegevuskavaga loome ja arendame kodanikudiplomaatia võrgustikku, mis hõlmab tegevustelt nii ettevõtlust, kultuuri kui ka rahvuslikke suhteid.

Tegevuskava konsulaarteenuste kliendisõbralikkuse temaatikaga seotud planeerimisperioodi tegevused on kajastatud programmi kolmanda tegevuse juures.

3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine

Tegevussuuna peaesmärk on arendada tagasipöördumist ja Eestis (taas)kohanemist toetavaid teenuseid. Tegevusi viivad ellu ennekõike kultuuriministeerium koos Integratsiooni Sihtasutusega, samuti on vaja edendada koostööd kohalike omavalitsustega. Kuna Eestisse tagasipöördujate demograafiline ja kultuuriline taust on erinev, lähtume neid toetavate teenuste planeerimisel võimalikult vahetult teenuse kasutajast. Eesti ühiskonda sisseelamist soodustab ka laiem maailmahariduse edendamine.

5.3 MEEDE 3: juriidilised, konsulaar, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimused

5.3.1 Programmi 3. tegevus: juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine

Eesmärk: Eesti seisukohad rahvusvahelise ja ELi õiguse üldküsimumustes oleksid esindatud ja huvid kaitstud. Sanktsioonipoliitika ennetab rahvusvahelise õiguse rikkumisi. Konsulaarteenused on osutatud kliendisõbralikult ja paindlikult. Tagatud on ministeeriumi ööpäevaringne toimepidevus.

Tabel 5. Programmi 3. tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Keskmine rahulolu konsulaarteenustega <i>Allikas: Välisministeerium²⁹</i>	69% (2020)	71%	71%	71%	71%
Tagasisideuuringute (rv õiguse koordineerimine ja seire tegevussuunad) keskmine <i>Allikas: Välisministeerium</i>	89% (2020) ³⁰	80%	80%	80%	80%
Eesti võime mõjutada Euroopa Liidu sanktsioonipoliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2023)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud

²⁹ Vt ka [Tulemusvaldkonna](#) raport

³⁰ JUR suuna rahulolu-uuring 2020. a 93%; KONS suuna rahulolu uuring 2020. a 84,6%. Kaalumata tegevussuundade keskmine 88,8%.

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärke realiseerime peamiselt nelja teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) konsulaarteenused ja -abi; (2) rahvusvahelise ja EL-i õiguse koordineerimine; (3) ministeeriumi 24h toimepidevus; (4) sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll.

1. *Konsulaarteenused ja -abi* teenuse sihiks on pakkuda klientidele lihtsalt kättesaadavaid konsulaarteenuseid kulutõhusalt. See eeldab konsulaarpoliitika kujundamist ja elluviimist ning koostööd teiste asutustega (ennekõike Siseministeerium, Politsei- ja Piirivalveamet). Tagame operatiivse reisiinfo ja riskikommunikatsiooni edastamise, reisijate teadlikkuse edendamise ning konsulaarhädaabi osutamise.

Eesmärk on toetada välismaal elava eestlaskonna teadlikkuse kasvu e-teenustest ning ennekõike lihtsustada võõrsil elavatele eestlastele isikut tõendavate dokumentide väljastamist. Dokumentidega seotud toimingute lihtsustamiseks loome koostöös partneritega eeldused, et dokumente saaks taotleda kodust lahkumata ja ning väljastada dokumente postiteenuste vahendusel. Alates 2023. aastast hakatakse üle maailma Eesti kodaniku passe väljastama postiteenuse vahendusel ning Soomes nii passe kui isikutunnistusi kätte andma välise teenusepakkuja teeninduspunktides. Toetame, et Eestil oleks toimiv ja laialdane aukonsulite võrgustik, mis toetab nii konsulaarteenuste osutamist kui ka majandusdiplomaatia suunitlusega tegevusi. Esindame Eestit ELi konsulaarpoliitika aruteludes ning koostöös siseriiklike partneritega toetame viisapoliitika raames Eesti tuntust reisisihtkohana. Suurendame ennetavalt Eesti inimeste teadlikkust reisimisega seotud ohtudest ning pakume uudseid lahendusi, kasutades operatiivset ja lihtsalt kättesaadavat ohuteavitust. Eesmärkide täitmiseks on loodud veebikeskkond „Reisi targalt“ ja ühismeedia (Facebook) konto veebikonsul, keskendutakse ennetustegevustele ja riskikommunikatsioonile ning reisiinfot kogutakse riigiti. Osaleme kolmanda riiki puudutavate ELi ühiste konsulaarkriisi plaanide väljatöötamisel.

2. *Rahvusvahelise ja ELi õiguse koordineerimine* teenuse sihiks on, et Eesti seisukohad rahvusvahelise ja ELi õiguse üldküsimustes oleksid esindatud ja huvid kaitstud.

Kaitstakse järjepidevalt Eesti riigi seisukohti ja huve rahvusvahelistes kohtutes (eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohus ja Euroopa Liidu Kohus) ning tagatakse riigiülese koordineerimise rahvusvaheliste lepingute menetluses. Samuti jälgitakse, et Eesti välispoliitilised seisukohad oleksid kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja EL-i õigusega. Toetatakse õigusliku ekspertteadmise sanktsioonipoliitika kujundamist ja jõustamist ning küberjulgeolekupoliitika kujundamist. Teenusega toetatakse Venemaa, Valgevene, Kesk-Aasia riikide ja Ukraina suunalist poliitikakujundamist ning Eesti seisukohtade kujundamist EL-i üldasjades. Rahvusvahelise ja EL-i õiguse koordineerimise oluline kahepoolne koostöö Suurbritanniaga, Ameerika Ühendriikide, Saksamaa ja Prantsusmaaga ning Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga ning mitmepoolne koostöö Balti3 formaadis ning rahvusvahelistes organisatsioonides (ennekõike ÜRO). Teenus toetab välismajanduse suunal EL-i vabakaubanduslepingute sõlmimist ja jõustamist kolmandate riikidega, välisinvesteeringute kaitse lepingute sõlmimist ning topeltemaksustamise vältimise lepingute sõlmimist. Tegevustega toetatakse ka Eesti viisapoliitika huvide esindamist EL-is ja kolmandates riikides. Eesti rahvusvahelise ja EL-i õiguse sisulist kvaliteeti toetab järjepidev koostöö ülikoolidega.

3. *Ministeeriumi 24h toimepidevus* teenuse sihiks on tagada välisriikides toimuvate sündmuste ööpäevaringne uudis- ja kriisiseire, alati kättesaadav konsulaarhädaabi ning ministeeriumi (sh välisesindust) võimekus kas iseseisvalt või koos teiste partneritega operatiivselt kriisiolukordadele reageerida ja neid lahendada.

Teostame ministeeriumile pandud ülesannete operatiivseks täitmiseks välis- ja julgeolekupoliitiliste sündmuste ööpäevaringset uudis- ja kriisiseiret, korraldame välisriigis aset leidva olulise või kriitilise sündmuse korral juhtkonna ning teiste vastutavate osakondade ja/või ametkondade teavitamist. Töövälisel ajal tagame ministeeriumi toimepidevuse, sh osutame ööpäevaringset ajakriitilist konsulaarhädaabi välismaal hätta sattunud kodanikele.

4. *Sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll* teenuse sihiks on tagada, et Eesti välis- ja julgeolekupoliitilised huvid oleksid Euroopa Liidu sanktsioonipoliitika kujundamisel esindatud ja kaitstud ning strateegilise kauba kontroll teostatakse kõikide nõuete kohaselt. Teenusega esindatakse ja kaitstakse Eesti julgeolekupoliitilisi huvisid Euroopa Liidu sanktsioonipoliitika kujundamisel. Tegevustes keskendutakse sanktsioonipoliitika kujundamisele, mis ka reaalselt mõjutaks Venemaa ja Valgevene režiime nii siseriiklikult kui välispoliitiliselt järgima inimõigusi austava demokraatliku valitsemistava ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid. Sellega tagame, et rahvusvahelise õiguse ja reeglitepõhise maailmakorra põhimõtete rikkumine toob rikkujale kaasa otsesed reaalmajanduslikud kulud ning isoleerituse avatud maailma väärtuseloomeahelatest ja rahvusvahelistest otsustusprotsessidest. Strateegilise kauba kontrolliga edendame Eesti ja lähiregiooni julgeolekupoliitilist keskkonda ning kokkulepitud sanktsioonipoliitika jõustamist tagades, et kõik strateegilise kauba kontrolli sammud teostatakse sisuliselt, kvaliteetselt ja nõuetele vastavalt.

Planeerimisperioodi tegevused

Rahvusvaheline õigus

Rahvusvahelise õiguse teemadest jääb seoses Venemaa sõjaga Ukrainas pikalt päevakorda karistamatuse vastu võitlemine ja kuritegude eest vastutusele võtmine, millega tegeletakse lisaks Ukrainale ja teiste riikide siseselt ka rahvusvahelisel tasemel – ennekõike Rahvusvahelises Kriminaalkohtus ja eri riikide koostöömehhanismides. Ukraina on pöördunud ka Rahvusvahelise Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu poole, kus samameelsed riigid soovivad samuti menetlusse astuda. Kuna Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul puudub jurisdiktsioon Ukrainas toime pandud agressioonikuriteo üle, on Ukraina initsiatiivil arutelu all agressioonikuriteo eritribunali loomine, mida Eesti aktiivselt toetab. Selle kõige taustal on oluline suurendada teadlikkust rahvusvahelisest humanitaarõigusest nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt. Samuti on oluline suunata arutelusid selle üle, kuidas rahvusvaheline õigus kohaldub küberruumis ja kosmoses.

Välislepingute menetluses on välisministeerium võtnud suuna välislepingute menetluse lihtsustamisele ja kiirendamisele. Selleks on vajalik nii välissuhtlemisseaduse muutmine kui ka välislepingute andmekogu uuele platvormile viimine, et sellele saaksid juurdepääsu kõik menetlevad asutused.

Nii kahepoolne koostöö kui ka koostöö rahvusvahelistes organisatsioonides ning teisalt riigisisene suurem sidusus välissuhtluses on seotud ka kahepoolsete või mitmepoolsete välislepingute olemasolu ja asjakohasusega. Lepingud suurendavad suhete kindlust ja käitumise etteaimatavust konkreetes valdkonnas. Selleks on vajalik kaasajastatud välislepingute andmekogu, et välislepingute sõlmimise ettepanekute, läbirääkimiste ja jõustamisega seotud tegevused ja info oleksid ajakohased ja asutustele kättesaadavad ning koordineeritud. Menetluse efektiivsemaks muutmine kiirendab jõustamist, lepingute terviktekstide kättesaadavus aitab kaasa suhete selgusele ja kokkulepete täitmisele. Andmekogu analüüsi järgselt on vajalik leida rahastus arenduseks.

Konsulaartenused ja ministeeriumi toimepidevus

Konsulaartenuste kliendisõbralikkuse edendamist kajastab Üleilmse eestluse tegevuskava II tegevussuund. Tegevussuuna sihtideks on konsulaartenuste muutmine kliendile senisest mugavamaks ja ajasäästlikumaks, kodanikudiplomaatia edendamine, välismaal elavate noorte kaasamine, eesti kultuuri rahvusvahelistumisele kaasaaitamine ning Eesti sõprade ja diasporaa toel välismajanduskoostöö edendamine.

Välisministeeriumi vastutuslõigus peitub konsulaartenuste kliendimugavuse edendamise kohe realiseeritav arengupotentsiaal senisest suuremas e-keskkonna kasutamises, ennekõike passide ja ID-kaartide taotlemisel. Töötatakse koos riigisiseste partneritega (siseministeerium ning politsei- ja piirivalveamet) selle nimel, et e-keskkonna kasutamise aktiivsus suureneks ning korraldatakse infopäevi ja teavitustegevusi.

Pikemas perspektiivis muudetakse konsulaarteenuste saamine kliendile mugavamaks, juurutades uuenduslikke tööprotsesse biomeetria hõivamisel ning dokumentide kättetoimetamisel. Biomeetria hõivamise mobiilsuse ja paindlikkuse suurendamiseks on loodud tasuta sõrmejälgehõive teenus. Kasutades senisest enam dokumentide kättetoimetamist posti- ja kullerteenuste vahendusel, kaob kliendile ajakulukas vajadus dokumentidele ise saatkonda järele tulla. Soomes elavatel Eesti kodanikel tekib võimalus nii passi kui ka ID-kaardi kättesaamine välise teenusepakkuja teeninduspunktidest, mis asuvad Soome erinevates linnades.

Välisministeerium korraldab välisesindustele regulaarseid kriisivalmiduse õppusi, et parandada välisesinduste võimekust operatiivselt reageerida asukohariigis toimuvatele sündmustele ning suurendada personali teadlikkust kriisiolukorras tegutsemisel ja peamajaga suhtlemisel.

Sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll

Pärast sõja puhkemist Ukrainas on Euroopa riigid ilmutanud Venemaa jaoks agressiooni hinda tõstvate sanktsioonide kujundamisel suurt ühtsust. Sanktsioonide eesmärk on Venemaa rahvusvaheline isoleerimine nii poliitiliselt kui ka majanduslikult.

2023. aasta lõpuks on Euroopa Liidus kehtestatud kaheteistkümnes sanktsioonipakett. Planeerimisperioodil keskendutakse peamiselt edasiste Venemaa ja Valgevene vastaste sanktsioonide kujundamisele Euroopa Liidus, võttes arvesse Ukraina sõja kulgu, ning tagamisele, et liidu tasemel kokku lepitud sanktsioonirežiimi täidetakse liikmesriikides.

Valdkonnaspetsiifiliste sanktsioonide kujundamine ja nende riigiti järgimise tagamine eeldab, et välispartneritega suhtlemisel on Eesti diplomaatia riigisiselt hästi koordineeritud ja terviklik ning kaasatud on valdkonna asjatundjad. Nii tagatakse sanktsioonirežiimi kujundamisel, et enda kulud on minimaalsed ja oponendi kulud võimalikult suured. Selleks on vaja suurendada riigis teadlikkust sanktsioonidest, teavitada avalikkust ja turuosalisi uutest vastuvõetud sanktsioonidest ning jätkata koordinatsiooni pädevate asutustega ja sanktsioonide juhtrühma kokkusaamisi. Lisaks on Euroopa Liidu tasemel vaja tagada, et seni kuni jätkub Venemaa agressioon Ukrainas, ei nõrgendata sanktsioonide regulaarsel ülevaatamisel varem kokku lepitud sanktsioonirežiimi.

Strateegilise kauba kontrolli valdkonnas on planeerimisperioodi prioriteediks strateegilise kauba kontrolli tegevuste e-keskkonna uuendamine (Stratlink-2) ning selle kasutusele võtmine. Jätkub strateegilise kauba komisjoni töö, kus mh on eesmärgiks igati hõlbustada strateegilise kauba tarneid Ukrainasse. Heal tasemel valdkondlik esindatus tuleb tagada Euroopa Liidu strateegilise kauba ja ekspordikontrolli töörühmades (COARM, WPDUG), rahvusvahelistes režiimides (WA, NSG, AG) ja lepetes (ATT).

5.4 MEEDE 4: välismajandus

5.4.1 Programmi 4. tegevus: Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse

Eesmärk: Eesti on konkurentsivõimeline koht ettevõtte loomiseks ja arendamiseks ning siinsed ettevõtted on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised. Eesti on tuntud reisisihtkoht. Eesti ettevõtted on aktiivsed eksportijad, ettevõtted (Eestis ja mujal) hindavad Eestit tegutsemiskeskkonnana kõrgelt.

Tabel 6. Programmi 4.tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Ekspordi maht valitud riikidesse, milj EUR ³¹ <i>Allikas: Statistikaamet; EIS/MKM/VM</i>	332 (2022) 430 (2021)	suureneb	suureneb	suureneb	suureneb
Ettevõtjate ja erialaliitude tagasiside EIS/MKM/VM toele <i>Allikas: EIS/MKM/VM</i>	83% (2022) ³²	80,00%	80,00%	80,00%	80,00%

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärged realiseerime peamiselt läbi kahe *teenuse*, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) *majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele, sh aukonsulite töö suunamine*; (2) *Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides*.

1. *Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele, sh aukonsulite töö suunamine* teenuse sihiks on koostöös EIS-i ja MKM-iga toetada ettevõtteid välisurgudele sisenemisel ja seal tegutsemisel ning soodustada välisinvesteeringute jõudmist Eestisse, ennekõike visiitide, kohtumiste ja ürituste korraldamise ning ettevõtjate nõustamise kaudu.

Teenuse keskmes on koos siseriiklike partneritega (EIS, MKM) suure lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordi edendamine ning Eestisse tehtavate välisinvesteeringute jätkusuutlik kasv. Teenus toetab ka Eesti tuntuse kasvu turismi sihtturuna ja turismiteenuste eksporti. Samuti aitame Eesti ettevõtjatel kaitsta välisurgudel oma õigustatud huve, mis alternatiivtuluna realiseerub ära hoitud kahjudes. Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele on läbivalt sidustatud Eesti kahe- ja mitmepoolse koostööga kõikides maailma regioonides. Välisinvesteeringute puhul on läbivaks vajadus tagada kompromiss julgeolekupoliitiliste ja välismajanduslike huvide vahel. Majandusdiplomaatiliste tulemuste saavutamisel kaasame maksimaalselt olemasolevaid e-residente ning aukonsuleid. Selleks tõhustame aukonsulite määramise süsteemist ja aukonsulite kaasamist. Ennekõike tegutseme selle nimel, et aukonsulid oleksid profiililt eesmärged toetavate eeldustega, motiveeritud ning piisavalt juhendatud ja koolitatud. Teenusega toetatakse ka asjaomaste strateegiate koostamist ja uuendamist.

2. *Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides* teenuse siht on luua eksporti ja investeeringuid toetav toimivate lepingute baas, kaitsta Eesti majandushuve rahvusvahelistes organisatsioonides ning soodustada ELi siseturu ja taristu arendamist. Nende eesmärkide täitmisega luuakse eeldused välisinvesteeringute ja ekspordi jätkusuutlikuks kasvuks.

Rahvusvaheliste organisatsioonidega seoses on välismajanduspoliitika kujundamise prioriteetsemateks tegevusteks aidata kaasa, et ELil oleks vabakaubanduslepingud sõlmitud olulise osa maailma riikidega, toetada rahvusvahelise investeerimiskohtu loomist, aidata kaasa WTO mõjukuse hoidmisele ja suurendamisele ning edendada ELi siseturgu. Riikidevahelise tasandi kesksete tegevustega tagatakse peamiste majanduspartneritega välisinvesteeringute kaitse ja topelt maksustamise vältimise lepingute sõlmimine, vastastikuse mõistmise memorandumite sõlmimine prioriteetsetes majandussektorites (ennekõike digivaldkonnas) teiste riikide ja oluliste piirkondadega ning digitaalne andmevahetus kõigi Eesti majanduspartneritega Euroopas. Peale selle aitame kaasa suurte taristuprojektide ja transporditeenuste arendusprojektide teostamisele olenevalt Eesti avaliku sektori huvidest.

³¹ Eesti kaupade ja teenuste ekspordi maht Jaapanisse, Korea RV-sse ja Singapuri. Mõõdiku oli eelnevalt sõnastatud „EIS/MKM/VM koostöös loodud uut eksporti - ekspordi maht“. (Statistikaameti andmete põhjal);

³² Ettevõtete tasandil toimub uuring 2024.a.jaanuaris

Planeerimisperioodi tegevused

Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele

Perioodi keskne strateegiline siht on tugevdada äridiplomaatia võimet, et Eesti ettevõtete ja riigi koostöö eksporditurgude vallutamisel oleks tõhus ning et uute välisinvesteeringute Eestisse toomisega saaks maksimaalselt realiseeritud rahvamajanduse tootlikkuse kasvupotentsiaal. Selleks parandame koostöös partneritega (EIS, MKM, Kaubandus- ja Tööstuskoda, ettevõtlusliidud) ekspordivaid ettevõtjaid uutel turgudel toetavate teenuste ja investoritele mõeldud teenuste kvaliteeti ja hõlmavust. Arendustegevustes on oluline roll RFFi rahastuse toel loodavatel ettevõtluskeskustel (käivitatud on ettevõtluskeskused Soulis ja Singapuris), riigistrateegiatel ning arendataval targal nõuandeteenusel. Suure majandusliku potentsiaaliga Ida-Aasia ja Kagu-Aasia regiooni uute esinduspindade kasutuselevõtt tähendab ka ettevõtluskeskuste lansseerimist. Sellega toetatakse Eesti kui uuendusmeelse digiriigi kuvandit Lõuna-Koreas ja Singapuris ning luuakse mainekujunduslikku kapitali, mis toetab Eesti ekspordivaid ettevõtteid. Ettevõtluskeskusi plaanitakse avada ka Lätis, Ühendkuningriigis, USA-s, Saksamaal, Taanis ja Prantsusmaal.

2021. aastal sõlmiti välisministeeriumi, MKM'i ja EIS'i vahel uus kolmepoolne ühiste kavatsuste protokoll. 2022. aastal allkirjastati ühiste kavatsuste protokollil väljendatud koostööprintsipe jõustav uuendatud kolmepoolne asutuste vaheline koostööleping. Uuendatud kolmepoolne ühiste kavatsuste protokoll ja koostööleping aitavad kindlustada, et Eesti äridiplomaatiline välisesindatus toimib töö planeerimisel ja tulemuste saavutamisel ühtse meeskonnana (Team Estonia).

Strateegias „Eesti 2035“ on välisministeeriumi sihiks senisest enam võimendada kõikide poliitikavaldkondade potentsiaali võõrsil, sealhulgas kujundades Eesti välisesindustest koostöös erasektoriga uuenduslikud ettevõtluskeskused. Selle eesmärgi täitmiseks jätkub Eesti ettevõtjate ekspordivõimekuse edendamisele suunatud majandusdiplomaatiliste missioonide põhimõtete väljatöötamine ja ekspordimissioonide elluviimine prioriteetsetel sihtturgudel koostöös partneritega. RRF'i vahendite toel koostame eksporditajaid aitavad riigi- ja regioonistrateegiad, kavandamisel on tark e-nõuandeteenus eksporditajatele, avamisel on välismajandust elavdavad uuenduslikud ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel ning ellu kutsumisel on globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad.

Esinduste tagasisidest nähtub, et suur kasutamata potentsiaal äridiplomaatias peitub senisest suuremas koostöös kohalike omavalitsuste ja regioonidega, seda eriti föderalse ning regiooniti heterogeense haldus- ja majanduskorraldusega riikides. Kasutada olevate ressursside piires suurendatakse planeerimisperioodil regioonidega seotud äridiplomaatiliste tegevuste aktiivsust, sealhulgas rakendatakse senisest enam uuenduslikke kohaloluvõimalusi, näiteks e-visitidid ja Eesti e-esitluskeskused.

2022. aastaks valmis välismajanduse, arengukoostöö, julgeoleku ning konsulaartemaatika vallas Eesti huve ja sihte kokkuvõttev Aafrika regioonistrateegia, mille rakendamine hõlmab kogu programmi planeerimisperioodi (2024–2027). Strateegias määratakse analüüside põhjal Eesti jaoks väliskoostöös Aafrika riigid ja tegevusvaldkonnad, arvestades julgeoleku, arengukoostöö, välismajanduse ning konsulaarvaldkonnaga seotud faktoreid. Prioriteetsete riikidega asub kahepoolseid suhteid edendama peamajas paiknev erivolitustega esindaja. Aafrika riikidega, kellega puudub koostööks vajalik poliitiline deklaratsioon (*Memorandum of Understanding*), alustatakse selle koostamist.

Strateegiliste sihtide poole liikumist toetab tugevalt aukonsulite ja võõrsil elava eestlaskonna suurem kaasamine välismajandust toetavatesse tegevustesse, et parimal moel tagada Eesti huvide edendamine võõrsil. Kogu planeerimisperioodi vältel (2024–2027) jätkub 2019. aastal vastu võetud aukonsulite tegevuskava elluviimine, mis tähendab eesmärgipäraseid välismajandustegevusi, et meelitada Eestisse välisinvesteeringuid, edendada turismi ja ekspordi ning leida uusi äriprofiiliga aukonsuleid, neid koolitada ja lisada välisesindustega seotud koostöövõrgustikku.

Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides

Eesti osalus välismajandust reguleeriva õiguse arendamisel on suuresti seotud ELi ja kolmandate riikide vaheliste kaubandus- ja investeringute kaitse lepingute sõlmimisega ning tööga WTOs.

Esindatakse Eesti seisukohti ELi ja kolmandate riikide vahelistes läbirääkimistes. Juba kehtivate vabakaubanduslepingute raames tuvastatakse võimalusi, kuidas Eesti ettevõtjaid paremini esindada ja probleeme kiiremini lahendada. Jätkatakse ka kahepoolsete investeringute soodustamise ja kaitse lepingute läbirääkimisi ja sõlmimist välja töötatud uue mudellepingu alusel, lähtuvalt 2024. aasta Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetavast välislepingute tegevuskavast. Majandushuvide kaitsmiseks ja edendamiseks ning kaubandustõkete vähendamiseks tähtsustatakse uusi turge avavate kahepoolsete lepingute sõlmimist ning seiret. Selleks on muu hulgas oluline viia uuele tasemele välislepingute andmekogu. Tegevus on eriti tähtis inflatsioonikriisi ja võimaliku majandussurutise tingimustes, mis eeldatavasti toob kaasa suurenenud proteksionismi ja välismajanduse poliitilise polariseerumise.

Välismajanduspoliitikas on perioodil 2024–2027 vaja tähelepanu pöörata globaalsete ettevõtete minimaalse tulumaksumäära kehtestamise ja hargmaiste korporatsioonide õiglase maksustamise teemalistele aruteludele OECD-s ning algavatele samateemalistele aruteludele ÜRO raames. Tähelepanu pööratakse ka 2024. aasta WTO ministrite kohtumise järeldustele, mis saavad oluliselt mõjutama EL-i ja Eesti väliskaubanduspoliitika tulevikku. Samuti jätkatakse Eesti huvide rõhutamist WTO-ga seotud teemadel EL tasandi läbirääkimistel ja aruteludel ning samameelsete riikide ringis.

Eesti majanduse ja ettevõtete huvidega arvestamise ning nende konkurentsivõimelisuse tagamiseks maailmaturul on vaja aktiivselt osaleda ELi rohelise kokkuleppe rakendamisega seotud uute algatuste läbirääkimistel. Tähelepanu tuleb pöörata ka ELi kaubanduse kaitsemeetmete tööriistakastile olukordadeks, kus kolmandad riigid kehtestavad ebaseaduslikke proteksionistlikke meetmeid ning blokeerivad WTO vaidluste lahendamist.

Põhja- ja Baltimaad on Eesti ettevõtete lähimad ja tähtsaimad välisturud, kus tuleb jätkata Eesti ettevõtete toetamist ja äridiplomaatia arendamist ning samuti tööd välisinvesteringute kaasamisel ja turismi edendamisel. Eraldi eesmärk on kõrgharidusega seotud kvalifikatsioonide automaatse akadeemilise tunnustamise lepingu saavutamine Põhja-Balti regioonis 2030. aastaks. Digikoostöös on Eesti pikaajaline prioriteet leida koostöövõimalusi lähiriikides X-tee platvormi kasutuselevõtuks ning saavutada e-valitsemises ja andmevahetuses regionaalse koostööpiirkonna teke. Energeetika- ja transpordivallas on oluline arendada regionaalseid ja kaugemaid ühendusi ning leida toetus, et meie regiooniga seotud suurprojektide elluviimine jätkuks.

WTO reeglite põhise kaubanduse raames – st väljaspool ELi vabakaubanduslepingute partnerriike – on ja jääb ka Eesti ettevõtete jaoks olukord dünaamiliseks mitme olulise kaubanduspartneri turul. Otsuseid, mis puudutavad olulisel määral Eesti ettevõtjaid ja Eesti huve reeglipõhisuse kaitsel, tehakse ka OECDs (sh maksupoliitika, OECD roll G20 sekretariaadina, koostöö olulisemate majandusriikidega väljaspool organisatsiooni). Tagatakse Eesti huvide kaitse koordineeritult teiste ministriumidega.

E-residentsuse programmi pikemaajalisem eesmärk on suurendada Eesti ettevõtluskeskkonna rahvusvahelist atraktiivsust, mille tulemusena jõuavad Eestisse uued välisinvesteringud ning suureneb suure lisandväärtusega töökohtade loomine. Peale eesmärgi väljastada võimalikult suures mahus e-residendi kaarte jätkatakse saatkondade tasemel tegevusi, et uued ja olemasolevad e-residendid ka tegelikult e-residentsuse pakutavaid võimalusi kasutama hakkaksid, et saavutada e-residentsuse programmi majanduslikke eesmärke. Korraldatakse saatkondade osalusel e-residentidele mõeldud üritusi ning luuakse kohapealseid e-residentide kontaktvõrgustikke. Tegevused, mis kaasavad olemasolevaid e-residente ja kutsuvad neid üles olema aktiivsemad, toetavad otseselt ka äridiplomaatia tulemusi saavutamist.

5.5 MEEDE 5: arengukoostöö ja humanitaarabi

5.5.1 Programmi 5. tegevus: arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine

Eesmärk: Eesti panus globaalsesse julgeolekusse ja kestlikku arengusse on kasvanud, sealhulgas on laienenud arengukoostöö ja humanitaarabi mõju ning tõhusus.

Tabel 7. Programmi 5.tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihhtase 2024	Sihhtase 2025	Sihhtase 2026	Sihhtase 2027
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng ³³ – demokraatia <i>Allikas: Economist Intelligence Unit (EIU)</i>	5,62 (2022) 4,8 (2021)	4,90	5,00	5,10	5,20
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng – õigusriik ³⁴ <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,54 (2022) 0,53 (2021)	0,53	0,55	0,57	0,59
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng – Sotsiaalne areng ³⁵ <i>Allikas: Social Progress Imperative</i>	74,3 (2022) 74,9 (2021)	74,90	75,00	75,10	75,20
Eesti rahaline panus arengukoostöösse (OECD ODA arvestus) <i>Allikas: OECD DAC</i>	0,54% (2022) 0,28% (2023)	0,23%	0,25%	0,26%	0,27%

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärke realiseerime peamiselt kahe teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutatakse: (1) *Eesti arengukoostöö poliitika kujundamine*; (2) *Eesti humanitaarabipoliitika kujundamine ja rakendamine*. 2023. aastal koostati partnereid kaasates arengukoostöö ja humanitaarabi strateegia 2024-2030, mis kinnitati 2024. aasta alguses.

1. *Eesti arengukoostöö poliitika kujundamine* teenuse sihiks on kujundada Eestist omanäoline, rahvusvahelisi arengueesmärke toetav ning üldtunnustatud arengukoostöö põhimõtetest lähtuv doonorriik, kelle abi on partnerriikides oodatud ja nende arengule kasulik, kes on avatud koostööle ka teiste doonoritega ning kelle töö aitab otseselt saavutada kestliku arengu eesmärke ja vähendada vaesust.

Eesti arengukoostöö poliitika kujundamisel ja koostöös SA Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskusega (EstDev) elluviimisel keskendutakse prioriteetsetele valdkondadele,

³³ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (5,42), Mold (6,23) Gruusia (5,20) keskmisena; Eestil sama näitaja 2022.aastal 7,96. EE Political participation oli 6,67. EE Overall index oli 27.positsiooniga; [Avaldatud 2023](#).

³⁴ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (0,5), Mold (0,52), Gruusia (0,6) keskmisena; 2022.a oli Eestil õigusriigi näitaja 0,82;

³⁵ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (74,17), Mold (74,19), Gruusia (74,43) keskmisena ; 2022.a. oli Eestil sama näitaja 86,16/18.; Arvestuses 97 riiki. Ranking'ud vastavat 52/51/50

kus Eesti on tulemuslikult tegutsenud. Keskendutakse demokraatia ja õigusriigi arengule kaasa aitamisele ning heade valitsemistavade juurutamisele; kodanikuühiskonna toetamisele ning rahu ja stabiilsuse tagamisele; kvaliteetse hariduse kättesaadavuse parandamisele; majandusarengu edendamisele; tervishoiu arendamisele ning avalikkuse – eriti noorte – teadlikkuse suurendamisele arengukoostööst ja kestliku arengu probleemidest. Tegevuste fookuses on koostöö tihendamine teiste doonoritega, sh rahvusvahelistes koostööprojektides osalemiseks kaasrahastuse tagamine; ELi rahastusvahendite, mestimisvõimaluste (*Twinning*) ja Taiex programmide aktiivsem kasutamine ning Eesti arengukoostöö rakendajate rahvusvahelise koostöö ja ELi programmidest raha taotlemise eelduseks olevate hindamisprotseduuride läbiviimise võimekuse edendamine. Rahvusvaheliste organisatsioonide tasemel osaletakse arengukoostöö poliitika kujundamisel ÜRO 2. komitees, ELi institutsioonides, töörühmades ja komiteedes ning Euroopa tiimi algatustes. Lisaks, alates 2023. juulist on Eesti OECD arengukoostöö komitee (DAC) liige, ja rakendab komitee poolt heaks kiidetud põhimõtteid Eesti arengukoostööpoliitikas. Teenusega tagatakse Eesti panus Euroopa Liidu Digitaalsus arengukoostöös (*D4D*) initsiatiivi töös Aafrika suunal, samuti hakatakse kaardistama võimalusi 2023. aastal loodud D4D initsiatiivi Idapartnerlus-suunalises harus osalemiseks. Teenus panustab ka valdkondlike strateegiate ja poliitikadokumentide koostamisse.

2. *Eesti humanitaaripoliitika kujundamine ja rakendamine* teenuse sihiks on päästa inimesid ning abistada loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofides ja kriisides kannatanuid. Loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofidele ja kriisidele reageerimine rahvusvaheliselt kokku lepitud reeglite kohaselt, arvestades Eesti võimekust ja toetades selle arengut ekspertide kaasamise kaudu rahvusvahelistes kriisisituatsioonides humanitaarabi koordineerija või abiandjana.

Teenusega edendatakse loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofidele ja kriisidele reageerimise võimekust rahvusvaheliselt kokku lepitud reeglite kohaselt, arvestades Eesti võimekust. Toetame ka humanitaarabi elluviimise arengut, edendades ekspertide kaasamist ja täites rahvusvahelistes kriisisituatsioonides humanitaarabi koordineerija või abiandja rolli. Humanitaarabi rakendamise fookuses on pikaajalised ja akuutsed kriisid. Eesti humanitaaripoliitika keskendub tegevusvaldkondadest rahvusvahelisele humanitaarõigusele, humanitaartöötajate kaitsele, humanitaarinnovatsioonidele, vajaduste hindamise süsteemi tõhustamisele (sh kasutades uuenduslikke IKT-lahendusi), poliitikavaldkondade sidususele, abi tõhususele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Pikaajaliseks sihiks on edendada rahvusvahelist humanitaarabi printsiipe järgivat koordinatsiooni, seda ka militaar- ja tsiviilinstitutsioonide vahel, mis võimaldab parimal viisil ühendada päästetööd, hädaabi, esmased taastamistööd ja arengukoostöö ning toetada sihtriigi jätkusuutlikku arengut. Rv organisatsioonide tasemel osaleme humanitaarabi poliitika kujundamisel ÜRO 3. komitees ja EL-i institutsioonides. Lisaks on Eesti ÜRO humanitaarasjade koordinatsioonibüroo (OCHA) doonorite toetusrühma liige ja ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) täitevnõukogu liige ning alates 2023. aasta suvest kaheks aastaks koostöös UKga Hea Humanitaardoonorluse võrgustiku kaasesistuja. Teenusega toetab Eesti ÜRO kui ainsa universaalse ja legitiimse ülemaailmse humanitaarabisüsteemi toimimist ning Rahvusvahelise Punase Risti Komitee kui rahvusvahelise humanitaarõiguse ja Genfi konventsioonide looja tegevust.

Planeerimisperioodi tegevused

Demokraatliku Ukraina ülesehitamise toetamine

- a) Ida-Euroopa julgeolekukeskkonna ja majandusliku arengu tulevik sõltub Ukraina ülesehitamisest demokraatlikuks, majanduslikult tugevaks õigusriigiks. Maailmapanga hinnangul vajab Ukraina lähiaastate jooksul esmase ülesehitustöö ja ühiskonna toimepidevuse taastamiseks lisavahendeid suurusjärgus 105 miljardit dollarit. Lähitulevikku silmas pidades on eriti kriitiline tagada Ukraina riigirahanduse likviidsus. IMF-i hinnangul jääb Ukraina kuine riigisektori puudujääk keskmiselt viie miljardi euro juurde. Selleks, et tagada Eesti tegevuste

fokuseeritus ja ühtsus uuendati 2023. aastal Ukraina ülesehituse ja humanitaarse abistamise põhimõtteid ja lisati neile rakenduskava.

- b) Eesti on Ukraina abistamisel võtnud eesmärgiks olla aktiivne nii kahepoolset kui ka eestkõneleja rollis mitmepoolsetes rahvusvahelistes formaatides. Eesti tahab olla Ukraina ülesehituse küsimustes diplomaatiliselt aktiivne.
- c) Oluline tegevussuund Ukraina arendamisel demokraatlikuks õigusriigiks on igakülgne toetus Ukraina tulevasele ühinemisele Euroopa Liiduga. Ukraina edukas ühinemine EL-iga eeldab riigiaparaadi reformimist, milles Eesti saab oma ajaloolise kogemuse ning avatud, uuendusmeelse, korruptsioonivaba ja demokraatliku valitsemistava juhtriigina Ukrainat toetada.
- d) Eesti on jätkuvalt aktiivne Ukraina toetamisel. Eesti koguabi Ukrainale alates 24.02.2022 ning pikaajaliseks toetuseks perioodil 2024-2027 on Eesti planeerinud summasid kokku 1,27 miljardi euro ulatuses, sh 368 miljonit eurot tsiviilabi ja 900 miljonit eurot militaarabi. Eesti on esirinnas Ukraina ülesehitamises. Eeskätt ehituses keskendumine Žõtomõri oblastile; hariduse, rehabilitatsiooni, ehituse ja digivaldkondi vaatame üleriigiliselt. Keskendutakse projektidele, mis loovad eeldusi tulevaseks pikaajaliseks majanduskoostööks.

Humanitaarkriiside lahendamine

Ülesehitamise toetamise kõrval vajab Ukraina ka humanitaarabi. Ukraina sõjapõgenikke toetatakse nii kohapeal kui ka riigist väljas. 2023. aasta juuni seisuga vajab Ukrainas humanitaarabi 17 miljonit inimest, kellest 5 mln on sisepõgenikud³⁶. Euroopasse on 2023. a jaanuari keskpaigaks jõudnud ca 8 mln sõjapõgenikku. Sisepõgenike puhul on eriti oluline toetada nende hakkamasaamist talveperioodil. Valdav osa Ukraina humanitaarabist on osutatud ÜRO ja Euroopa Liidu vahendusel. Eesti on Ukrainale andnud abi hinnanguliselt 30 mln euro mahus (alates 2022), sh Eesti avaliku sektoris abi mahus 6,65 mln eurot.

Ukraina sõja ajal ei ole leevenenud maailma muud humanitaarkriisid ning püsib väga suur rändesurve Euroopa Liidu kagu-, lõuna- ja loodepiiridele. Eesti peab koostöös samameelsete riikidega seisma igati vastu narratiivile, et Ukrainale humanitaarabi osutamiseks suunatakse ümber teistele abi vajavatele riikidele mõeldud vahendeid. Seda narratiivi levitab rahvusvahelises suhtluses maailma lõunapoolsete riikidega Venemaa.

Planeerimisperioodi üheks suurimaks uueks prioriteediks on tagada, et Eesti osutatav humanitaarabi ja arengukoostöö toetaks igakülgset Ukraina tsiviilelanike sõjakannatuste leevendamist. Välisministeeriumi sihiks on Ukraina abistamiseks eraldatavaid vahendeid kasutada maksimaalse tõhususe ja mõjuga, mis eeldab lisaks siseriiklikele partneritele ja kolmandale sektorile ettevõtjate senisest suuremat kaasamist.

Arengukoostöö arenguprioriteedid

Arengukoostöö valdkonnas liitus Eesti 2023. aasta 4. juulil OECD DAC-ga. kõik DAC-i 31 liiget (DAC liikmed on enamasti EL liikmesriigid, lisaks suurdoonorid nagu USA, Kanada, Jaapan, Austraalia, hääletasid EE vastuvõtmise poolt. See on kvaliteedimärk arengukoostöös, mis aitab tagada Eesti arengukoostöö ja humanitaarabi valdkonna professionaalsuse ning suurendab senisest enam Eesti võimalusi viia ellu projekte koostöös teiste oluliste suurdoonoritega.

Eesti arengukoostöö projektide puhul on alates 2022. aastast hakatud juurutama OECD DAC-iga koostöös välja töötatud tulemuste hindamise süsteemi, millega tagatakse välispoliitika arengukavas 2030 seatud laiem siht suurendada Eesti arengukoostöö kestlikku mõju ja tõhusust.

Arengukoostöö ja humanitaarabi vallas on planeerimisperioodi olulisemad tegevused seotud ka arengukoostöö rakendusasutusega (SA Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskus – edaspidi

³⁶ [Ukraine emergency | UNHCR](#) (juuni, 2023 seisuga)

EstDev). Keskuse eesmärk on eristada arengukoostöö rakendamist ja valdkondliku poliitika üleriigilist kujundamist.

Valminud on Arengukoostöö ja Humanitaarabi strateegia 2024-2030, mis kinnitati 2024. aasta alguses. Koostöökorralduses jääb ministeeriumi rolliks arengukoostöö- ja humanitaarabipoliitika kavandamine, humanitaarabipoliitika elluviimine, poliitilise tasandi rahvusvaheline suhtlus ning valdkonna tulemuste hindamine. ESTDEV-i ülesandeks on arengukoostööpoliitika elluviimine, kaasates kolmanda, avaliku ja erasektori kogemust taotlusvoorude kaudu, ning kasvatades ja koondades Eesti võimekust ja kompetentsi rahvusvahelistes arengukoostööprojektides osalemiseks.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Programmi moodustavad viis omavahel tihedalt seotud programmitegevust, mille eest vastutavad välisministeeriumi neli sisuteemade asestantslerit: poliitika valdkonna asestantsler, globaalvaldkonna asestantsler, juriidilise ja konsulaarvaldkonna asestantsler ja välismajanduse ja arengukoostöövaldkonna asestantsler. Haldusküsimuste asestantsler vastutab meetmete vahelise koordineerimise ja tugiteenuste eest. Kogu tulemusvaldkonna ja programmi täitmist juhib välisministeeriumi kantsler. Väliseesti kogukonnale suunatud tegevuste ametkondade üleseks koordineerimiseks koostati 2021. aastal välisministeeriumi eestvedamisel „Üleilmse eestluse tegevuskava“. Arengukoostööd ja humanitaarabi planeerimisel juhendatakse 2023. aasta detsembris VV poolt heaks kiidetud AKHA strateegia 2024-2030.

Programm vaadatakse läbi ja seda täiendatakse vähemalt kord aastas. Programmi täitmise kohta antakse aru igal aastal valdkonna tulemusaruandes.

Programm „Välispoliitika ja arengukoostöö“ on seotud järgmiste tulemusvaldkondade ja programmidega: Riigi eelarvestrateegia | Rahandusministeerium (fin.ee)

- Sõjaline riigikaitse ja heidutus 2024-2027
- Ettevõtluskeskkonna programm 2024-2027
- Transpordi ja liikuvuse programm 2024-2027
- Ettevõtluskeskkonna programm 2024-2027
- Digiühiskonna programm 2024-2027
- Üleilmse eestluse tegevuskava
- Energeetika programm 2024-2027
- Teadmussiirde programm 2024-2027
- Keeleprogramm 2024-2027
- Haridus- ja noorteprogramm 2024-2027
- Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm 2024-2027
- Tulemusvaldkond „Tõhus Riik“: Riigi rahandus 2024-2027
- Tulemusvaldkond „Tõhus Riik“: Regionaalpoliitika programm 2024-2027
- Tulemusvaldkond „Tõhus Riik“: Finantspoliitika programm 2024-2027
- Tulemusvaldkond „Põllumajandus ja kalandus“: Põllumajandus, toit ja maaelu 2024-2027
- Tulemusvaldkond „Õigusriik“: Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum 2024-2027
- Kultuuriprogramm 2024-2027
- Spordiprogramm 2024-2027 | 355.58 KB | pdf
- Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm 2024-2027
- Sidusa Eesti Arengukava 2021-2030